

**HET ALGEMEEN CHRISTELIJK WERKERSVERBOND
EN DE COÖPERATIES (1924-1935)**

DOOR

J. VAN BOUCHAUTE

(Hiva-Kadoc)

De christelijke arbeidersbeweging beschikt vandaag over een uitgebreid coöperatief netwerk. Daartoe behoren ondermeer de spaarbank BAC, de verzekeringsmaatschappij DVV, het reisbureau Ultra Montes, Samkoburo, gespecialiseerd in kantoorbenodigdheden en tot in 1985 de winkelketen Welvaart. Deze bedrijvengroep en de organisaties die instaan voor de kapitaalwerving voor de ondernemingen, met name Arcopar CV en Coplus CV, worden ook aangeduid met de benaming "Groep Arco".¹

Het ACW-coöperatiewezen ontstond in de twintiger jaren. Het ACW zelf had een belangrijk aandeel in de uitbouw ervan, eerst via de Belgische Arbeiderscoöperatie (1924-1935), vanaf 1935 langs het Landelijke Verbond van Christelijke Coöperaties (LVCC).² In dit

1. In 1990-1991 greep er een omvangrijke herstructurering van de coöperaties van de christelijke arbeidersbeweging plaats. De kapitaalmiddelen afkomstig van vakbond, mutualiteit en individuele coöperateurs werden via twee polen naar de verschillende bedrijven geleid. Arcofin CV groepeerde sindsdien als financiële pool de deelname in BAC en DVV; Auxipar CV beheert als industriële pool de participaties in de overige bedrijven.

2. De benaming van de Belgische Arbeiderscoöperatie werd vaak afgekort tot BAC. Om verwarring te vermijden met de spaarbank BAC gebruiken we steeds de voluitgeschreven benaming.

artikel willen we de jaren 1924-1935 nader belichten.³ Deze periode komt overeen met de werking van de Belgische Arbeiderscoöperatie, maar ze vertoont ook om andere redenen een zekere homogeniteit. Ten eerste zette het ACW zijn eerste stappen op diverse coöperatieve terreinen: de verbruikcoöperatie, het spaarwezen, de volksbakkerij en de verzekeringswereld. Daarnaast wordt deze periode gekenmerkt door het streven naar centralisatie. Tenslotte zoekt men voortdurend naar de meest gepaste samenwerkingsstructuur tussen ondernemingsleiders en sociale organisaties, waarbij bijzondere aandacht gaat naar de invulling en vormgeving van de inbreng van de arbeidersorganisaties. Uit deze zoektocht resulteerde een coöperatieve structuur die nagenoeg ongewijzigd bleef tot het einde van de zestiger jaren.

Deze bijdrage behandelt het aandeel van het ACW in het opstarten en uitbouwen van zijn bedrijven. Het beleid van de ondernemingen zelf komt slechts aan bod in zoverre het invloed heeft op de coöperatieve werking binnen de arbeidersorganisaties.

1. DE CHRISTELIJKE ARBEIDERSBEWEGING EN DE COÖPERATIES NA DE EERSTE WERELDOORLOG

Tot aan de Eerste Wereldoorlog was er nog geen sprake van een christelijke arbeidersbeweging in de zin van een zelfstandige en alzijdige beweging van, voor en door de christelijke arbeiders.⁴ Vele initiatieven die zich tot de arbeider richtten, stonden onder de

3. Dit artikel steunt in hoofdzaak op bronnenonderzoek: Archief ACW-Nationaal (AACW), Archief ACW-Turnhout (AACW-Turnhout), Archief BAC (ABAC), Archief Limburgse Coöperatie (op microfilm; ALC), Archief Welvaart (AW) en Papieren P.J. Broekx (PPJB), alle bewaard in het Kadoc te Leuven; ACW-congresverslagen, *Belgisch Staatsblad*, *De Gids op Maatschappelijk Gebied* (GMG), *Les Dossiers de l'Action Sociale Catholique* (DASC), *Ons Limburg* en *Vlaamse Sociale Weken*. De periode 1924-1935 werd ook reeds behandeld, zij het minder uitvoerig, in KWANTEN Godfried. *Welstand door vereniging. De ontwikkeling van de christelijke arbeiderscoöperaties (1886-1986)*. Brussel, LVCC/Kadoc, 1987. Met bijzondere dank aan E. Gerard (Hiva) en P. Pasture (Hiva) voor de goede raad en ondersteuning.

4. De paragrafen over de christelijke arbeidersbeweging steunen op GERARD Emmanuel (red.). *De christelijke arbeidersbeweging in België (1891-1991)* Leuven, Universitaire Pers, 1991 (Kadoc-Studies 11).

bescherming en leiding van de hogere sociale klassen. Bovendien was er weinig samenwerking tussen vakbonden, mutualiteiten, studiekringen en vrouwengilden. Ze stemden hun werking niet of nauwelijks op elkaar af. Gebrek aan eenheid en samenwerking was kenmerkend voor deze periode.

In dit versnipperde landschap bestonden er niettemin enkele kernen van bundeling en structurering zowel op regionaal als op nationaal vlak. In 1904 ontstond te Gent het Algemeen Secretariaat der Christelijke Beroepsverenigingen dat onder leiding van pater Rutten aan de uitbouw van de christelijke vakverenigingen werkte. Het Algemeen Secretariaat nam de leiding van de christelijke vakbeweging op zich tot de oprichting in 1912 van het Algemeen Christelijk Vakverbond (ACV). Pater Rutten bleef de stuwende kracht. Op regionaal vlak speelden de secretariaten van maatschappelijke werken, geleid door priesters-directeurs een initiërende en leidende rol in hun district. De regionale bundeling rond deze secretariaten en de eenmaking van de christelijke vakbeweging bereidden het ontstaan van een volwaardige christelijke arbeidersbeweging voor.

De christelijke arbeidersbeweging verruimde na de Eerste Wereldoorlog haar doelstellingen. Ze beperkte zich niet langer tot de belangenbehartiging van de arbeider als vakbondsmilitant en mutualist, maar wou hem ook een stem geven in de politiek en instaan voor een veelzijdige vorming. De invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht voor mannen (1919) speelde een voorname rol in die verruiming.

Het streven naar politieke participatie en volksverheffing door vorming gaf samen met de nood aan eenheid de aanzet tot de stichting van het Algemeen Christelijk Werkersverbond (ACW) in juli 1921. Het ACW was een "standsorganisatie". De verschillende belangen van de arbeider kregen er hun plaats. Het ACW bestond dan ook zowel op lokaal, arrondissementeel, provinciaal als nationaal vlak uit een samengaan van alle geledingen van de arbeidersbeweging, met name de vakbond, de mutualiteit, de vrouwengilden en de jeugdorganisaties.

Intussen bleef de christelijk-coöperatieve beweging versnipperd. De meeste coöperaties waren lokaal van opzet. Binnen de coöperatieve beweging kwamen zowel consumptie-, produktie- als kredietcoöperaties

voor. Vele coöperaties vertoonden een polyvalent karakter: winkel, spaarkas, café, kolenverkoop vormden samen een geheel waar de arbeider-consument zijn gading kon vinden. De coöperatieve winkels en bakkerijen stonden centraal: zij oefenden de grootste aantrekkingskracht uit op de arbeidersklasse. De coöperateur kon er zich de meest noodzakelijke voedingswaren aanschaffen aan een concurrentiële prijs terwijl hij op geregelde tijdstippen aanspraak maakte op een *ristorno*, nl. een uitbetaling van de winst in verhouding met zijn aankopen. De overige coöperatieve initiatieven waren veelal rond de verbruikcoöperatie gegroepeerd. De spaarmaatschappijen bijvoorbeeld dienden op de eerste plaats als financier voor de coöperatieve winkel. De arbeidersorganisaties namen het initiatief voor de oprichting van een coöperatie en baatten die zelf uit. Ze boden aan de aangesloten leden materiële voordelen zoals goedkope voedingswaren en wendden de winst aan om de eigen werking te ondersteunen. Met andere woorden, sociale bekommernis en nood aan financiën gingen hand in hand. Het ontbreken van een technisch onderlegde bedrijfsleiding maakte echter vele arbeiderscoöperaties tot een weinig stabiele en rendabele zaak.

In deze coöperatieve "lappendeken" kwam hier en daar een meer gestructureerde samenwerking op regionale basis voor, zoals in Limburg, Luik en in Waals-Brabant. Het streven naar centralisatie ging zelfs verder. De grotere coöperaties waren bereid om samen te werken, al was het maar omwille van de schaalvoordelen, terwijl bij leidende figuren in de ruimere arbeidersbeweging de overtuiging groeide dat zonder financiële tussenkomst van de coöperaties de uitbouw van de beweging zou stremmen. Vertegenwoordigers van deze twee groepen vonden elkaar. De centralisatiepogingen startten bij de verbruikcoöperatie, de meest uitgebouwde en expansieve sector.

Het eerste plan tot coöperatieve centralisatie ging uit van pater Rutten, stuwende kracht achter het ACV. Hij bracht in de oorlogsjaren 1917-1918 vooraanstaande leiders van christelijke arbeiderscoöperaties samen rond de tafel. De besprekingen mondden uit in de oprichting op 11 februari 1919 van een coöperatieve vennootschap, "De Belgische

Coöperatie, Verbond der Samenwerkende Werkliedenmaatschappijen".⁵ De Belgische Coöperatie groepeerde ten minste 27 coöperaties van uiteenlopende aard, zowel locale als gewestelijk georganiseerde coöperaties, zowel verbruikcoöperaties, bakkerijen als polyvalente coöperaties. Alle contreien van het land waren vertegenwoordigd op de provincie Luxemburg na. Zoals de benaming het zegt, was De Belgische Coöperatie niets meer dan een federatie, een tamelijk los samenwerkingsverband van zelfstandige coöperaties. De enige macht die De Belgische Coöperatie over de vennoten had, betrof de kapitaalonderschrijvingen waarvan ze kon eisen dat die in verhouding stonden met de omzet. De coöperaties hadden zelf de leiding van de federatie in handen. De raad van bestuur bestond uit vertegenwoordigers van de verschillende gewesten. Het was niet denkbeeldig dat deze bestuurders bij belangenconflicten hun eigen coöperatie zouden stellen boven het verbond. De Belgische Coöperatie richtte een bureau voor samenaankoop op waarbij de aangesloten coöperaties bestellingen konden plaatsen. Aanvankelijk scheen dit initiatief te lukken, later stelde men vast dat er te weinig beroep op werd gedaan.

Eén van de meest dynamische coöperaties aangesloten bij De Belgische Coöperatie was L'Economie, een naamloze vennootschap die in 1910 werd opgericht in Limburg op initiatief van een groep katholieke notabelen.⁶ L'Economie stelde zich de uitbouw van bakkerijen in de meest geïndustrialiseerde gebieden van Limburg tot doel. Ze moest de christelijke arbeiders behoeden voor socialistische invloeden, hen binnen het katholieke kamp houden. Hoewel L'Economie zich tot het arbeiderspubliek richtte, was ze geen

5. Akten i.v.m. De Belgische Coöperatie in de bijlagen van het *Belgisch Staatsblad*: 1919 - nr. 988, 1920 - nr. 895, 1923 - nr. 9.487 en 1924 - nr. 11.606 en 12.042.

6. De uiteenzetting over het Limburgse coöperatiewezen steunt op de algemene vergaderingen en raden van bestuur van L'Economie (AW 1 en 3), van de Limburgse Coöperatie, de stukken in de Papieren Broekx i.v.m. de coöperatie en de samenwerking met de Boerenbond (PPJB 6.2 en 6.3.3), *Ons Limburg*, het weekblad van ACW-Limburg, de akten in de bijlagen van het *Belgisch Staatsblad* i.v.m. L'Economie en de Limburgse Coöperatie en BROECKX Pieter Jan, "De coöperatie", *Achtste Vlaamse Sociale Week*, 1921, pp. 231-244.

coöperatie in de ware betekenis van het woord. Niet alleen nam ze een "kapitalistische" rechtsvorm aan (NV), maar bovendien was het kapitaal en de leiding in handen van vertegenwoordigers van adel en burgerij. De inspraak en de betrokkenheid van de arbeiders bij L'Economie bleef dan ook veeleer beperkt.

Na de Eerste Wereldoorlog werd het werkterrein van L'Economie uitgebreid tot de uitbating van kruidenierswinkels over de hele provincie Limburg. Voortaan werd er ook nauw samengewerkt met het secretariaat van maatschappelijke werken. Afgevaardigd bestuurder van L'Economie Georges de Schaetzen en priester-directeur Pieter-Jan Broekx sloegen de handen in elkaar. Om de arbeiders bij L'Economie te betrekken, werd de plaatselijke werkliedenbond ingeschakeld die een vorm van coöperateurschap creëerde rond de plaatselijke winkel. Er werd een plaatselijke coöperatieve werking opgestart, vooral gericht op het voeren van propaganda bij de leden van de christelijk-sociale organisaties. De propaganda kon verschillende vormen aannemen: het ronddelen van strooibiljetten, de organisatie van propagandavergaderingen, huisbezoek, ... Ze werd bij voorkeur uitgewerkt door een afgevaardigde van de klanten-coöperateurs in overleg met de besturen van de sociale organisaties. Het secretariaat van maatschappelijke werken nam de coördinatie van de propaganda op zich door de coöperatieve propagandisten op regelmatige tijdstippen samen te brengen. De plaatselijke organisaties maakten in ruil voor hun propaganda-inspanningen aanspraak op een aandeel in de winst van L'Economie.

De arbeiders(organisaties) kregen begin 1920 nog een andere taak toebedeeld, nl. de financiering van L'Economie. Het bedrijf kampte met een chronisch geldgebrek dat in het licht van de verwachte expansie des te prangender werd. De hogere sociale klassen die voordien voor de financiering instonden, haakten immers af. L'Economie deed beroep op het secretariaat van maatschappelijke werken dat kapitaal wierf bij de arbeiders onder de vorm van aandelen en spaargelden. De resultaten overtroffen alle verwachtingen: er kwam een ware geldstroom op gang die de verdere ontplooiing van L'Economie ondersteunde.

De financieringsactiviteit en de propagandavoering werden vanaf 31 oktober 1920 ondergebracht in een nieuw opgerichte coöperatieve vennootschap, de Limburgse Coöperatie. De Limburgse Coöperatie was een gezamenlijk initiatief van L'Economie en het secretariaat van maatschappelijke werken waar trouwens de maatschappelijke zetel gevestigd werd. In de raad van bestuur zetelden naast enkele afgevaardigden van L'Economie, met name Georges de Schaetzen en hoofdboekhouder Lambert Jeurissen (tevens voorzitter van de raad van bestuur) vooral vertegenwoordigers van de Limburgse werkliedenbonden, voor elk gewest één.

De Limburgse Coöperatie was ingeplant in de standsorganisatie. De coöperateurs moesten immers tegelijkertijd lid zijn van een werkliedenbond. De uitsluiting uit de werkliedenbond bracht automatisch het ontslag als coöperateur met zich mee. De Limburgse Coöperatie was dus veel meer dan een juridische constructie, ze stond symbool voor de coöperatieve kracht van de Limburgse arbeiders(organisaties). Ze voerde propaganda en wierf bij de arbeiders geldmiddelen waarmee ze werkingskredieten verschaftte aan l'Economie en aandelen onderschreef in de handelsketen. De Limburgse Coöperatie beschikte begin 1922 over 25% van het kapitaal (200 van de 800 aandelen); anderhalf jaar later was haar participatie gestegen tot bijna 40% (318 op 800 aandelen). Langzaam aan kwam L'Economie in handen van de Limburgse Coöperatie en indirect van de arbeiders, haar doelpubliek.

Merken we nog op dat de Limburgse Coöperatie niet alleen op L'Economie was afgestemd. De toestroom van spaargelden was zo overweldigend dat er nog een marge overbleef voor beleggingen buiten L'Economie. De raad van bestuur kreeg op 14 augustus 1921 van de algemene vergadering de toelating om aandelen aan te kopen in Limburgse industriële en commerciële ondernemingen zoals steenkoolmijnen, met als doelstelling de arbeidersbelangen te behartigen. Ook de toekenning van leningen met vaste waarborg werd toegestaan. Er ontwikkelde zich binnen de Limburgse Coöperatie een afdeling "Actionariaat". De participaties maakten een niet te verwaarlozen deel uit van de financiële transacties van de Limburgse Coöperatie. Van 10,7% eind 1921 groeiden ze uit tot 41,3% drie jaar later.

Het eigene van het Limburgse coöperatiewezen berustte in twee elementen. Ten eerste, de zaakvoering was niet in handen van arbeiders, zoals in de coöperatieve wereld doorgaans het geval was, maar wel van bevoegde zakenlui die hun activiteit ontplooiden in het kader van een afzonderlijke vennootschap, nl. L'Economie. Ze beschikten over een zekere onafhankelijkheid voor bijvoorbeeld het aanwerven van personeel en het voeren van een aankoop- en bevoorradingspolitiek. De keuze voor een professionele bedrijfsleiding had alles te maken met hun grotere deskundigheid. Maar indirect hoopte men ook het vertrouwen in de coöperatie te versterken bij alle betrokken partijen, zowel geldschieters, aandeelhouders, bankiers, leveranciers als bij het personeel en de arbeiderscliënteel. Er was echter nog een tweede element. De arbeiders beschikken in dit coöperatief stelsel over een specifieke inbreng die berustte in de kapitaalvorming en propaganda. Deze bijdrage kreeg ook gestalte in een aparte juridische constructie, nl. de Limburgse Coöperatie.

De Limburgse Coöperatie en L'Economie ondersteunden elkaar. L'Economie stond in voor de eigenlijke bedrijfsvoering, nl. het uitbaten van winkels met de bijhorende activiteiten, maar kon zich voor de propaganda en het bijeenbrengen van het kapitaal en het verschaffen van werkingskredieten verlaten op de arbeidersvennootschap Limburgse Coöperatie. Anderzijds beschikten de arbeiders met L'Economie over een eigen bedrijf en genoten ze er individueel (lagere prijzen, terugbetaling van winst) en collectief (sociale winst voor de arbeidersverenigingen) de vruchten van zonder zich met alle commercieel-technische aspecten in te moeten laten. De kern van het Limburgse model is samen te vatten als "werkverdeling [...] volgens een plan van samenwerking".⁷ Het is dit model dat door het ACW zou overgenomen worden.

Het Limburgse model wordt in de literatuur meestal aangeduid als de samenwerking van de "sociale dienst" (de CV Limburgse Coöperatie) en de "technische dienst" (de NV L'Economie). Dit onderscheid

7. SEGERS P.W., "De economische inrichtingen in de schoot van het Algemeen Christen Werkersverbond," *Zeventiende Vlaamse Sociale Week*, 1930, p. 102.

werd voor het eerst gemaakt op 9 mei 1920 in een reclameboodschap in *Ons Limburg*, het weekblad van ACW-Limburg. Daarin was er sprake van een handelsafdeling gevestigd in de Guffenslaan en een sociale afdeling met zetel in het secretariaat van maatschappelijke werken, allebei te Hasselt. Dit onderscheid benadrukte de twee-eenheid van het Limburgse coöperatiewezen met enerzijds de "sociale" organisatie met haar specifieke taak en anderzijds een "technische" bedrijfsvoering. De term "sociale dienst" werd later ook in een andere betekenis gebruikt. Hij duidde dan niet zozeer de arbeidersorganisaties aan die de coöperatieve werking gestalte gaven, maar wees op hun propagandistische activiteiten.⁸ Dit verschil in definitie scheidt verwarring. En als we daarbij nog vermelden dat de CV Limburgse Coöperatie soms beschouwd werd als de overkoepeling van de sociale en technische dienst samen, begrijpt men dat we deze termen liever achterwege laten.⁹ We zullen voortaan spreken van de *bedrijven* (zaakvoering) en de *arbeidersvennootschappen* (financiering en propaganda).

2. DE START VAN HET ACW-COÖPERATIEWEZEN: WELVAART EN DE BELGISCHE ARBEIDERSCOÖPERATIE

Het ACW streefde van bij zijn stichting in 1921 de centralisatie van de christelijke arbeiderscoöperaties na.¹⁰ Het stelde zich de politieke en socio-culturele emancipatie van de christelijke arbeider tot doel en wierp zich op als bindende en bundelende kracht tussen de verschillende arbeidersverenigingen. Deze doelstellingen waren vrij ambitieus. Ze

8. De Belgische Arbeiderscoöperatie, het nationale equivalent van de Limburgse Coöperatie, had volgens het ACW-congresverslag van 1925 een dubbele doelstelling, nl. de kapitaalvorming van de bedrijven en "het inrichten van de sociale dienst der coöperatie" waarmee propaganda-activiteiten bedoeld werden (ACW-congres 1925, p.228).

9. Bijvoorbeeld in BROECKX Pieter Jan, *De coöperatie*, p.234.

10. Voor de prille uitbouw van het ACW en zijn belangstelling voor de coöperaties zie GERARD Emmanuel, "Het Algemeen Christelijk Werknemersverbond," *De christelijke arbeidersbeweging in België (1891-1991). Deel 2..*

vereisten de uitbouw van werkersverbonden op lokaal, gewestelijk en nationaal vlak en de oprichting van een instelling voor de vorming en opleiding van het kader. Krachtdadige inzet was vereist, maar ook een stevige financiële basis. Zonder inkomsten immers geen politiek lobbyen, geen volksontwikkeling, geen eenheidsorganisatie.

Het ACW beschikte niet over eigen inkomsten, op veeleer beperkte ledenbijdragen na. De oplossing van het chronisch gebrek aan financiële middelen werd gezocht in de winstgevende uitbouw van de coöperaties. De grondlegger van het ACW, Louis Colens riep op de Vlaamse Sociale Week van 1923 op tot de eenmaking van de verbruikcoöperaties en de spaarmaatschappijen om de inrichting van sociale scholen en van een centrale voor volksontwikkeling mogelijk te maken.¹¹ De coöperatie moest m.a.w. de financiële pijler van de christelijke arbeidersbeweging vormen, zoals dit trouwens bij de socialistische tegenhanger het geval was.

Het Limburgse coöperatieve model viel Colens op door zijn degelijkheid, de klare aflijning van bevoegdheden, maar vooral door de professionele aanpak van de bedrijfsleiding, terwijl de onderneming toch in arbeidershanden bleef. Colens zocht dan ook toenadering tot Broekx en de Schaetzen die op hun beurt veel verwachtten van de promotie van hun stelsel in andere gewesten.

In de beginfase (1921-1922) dachten Colens, Broekx en de Schaetzen eraan in elk gewest een bedrijf en een arbeidersvennootschap op te richten zoals dat in Limburg het geval was. De gewestelijke bedrijven zouden op specifieke terreinen, zoals samenaankoop, produktie van koopwaar en financiering samenwerken, bijvoorbeeld in het kader van De Belgische Coöperatie.¹² Dit plan vergde – indien men het wou realiseren – een toch wel ingrijpende reorganisatie van het coöperatiewezen. De hele coöperatieve structuur gekenmerkt door

11. COLENS Louis, "De financiële inrichting van de christen werklidenstand," *Tiende Vlaamse Sociale Week*, 1923, pp. 179-180.

12. Deze ideeën werden zowel door Colens als Broekx verwoord. BROEKX Pieter Jan, *De coöperatie*, pp. 243-244. BROEKX Pieter Jan en DE SCHAETZEN Georges, *Naar meer samenwerking tussen de christene coöperatieven*, [1921-1922], p. 6. COLENS Louis, "Verslag van het Centraal Bureau van het Algemeen Christelijk Werkersverbond," *ACW-congres 1922*, p. 35.

versnippering zou erdoor worden omgewoeld. En gezien er vele partijen bij betrokken waren, waaronder de plaatselijke arbeidersorganisaties voor wie de coöperatie een inkomstenbron betekende, was het weinig waarschijnlijk dat dit werk snel en zonder moeilijkheden kon worden doorgevoerd. Bovendien voldeed De Belgische Coöperatie niet als nationaal samenwerkingsverbond. Georges de Schaetzen stelde begin 1923 ontgoocheld vast: "De uitslagen lonen noch onze verwachtingen noch de moeite der ontwerpers". De zoektocht naar interregionale samenwerking moest echter doorgaan, want: "in elk geval 't is van de centralisatie der samenwerkende maatschappijen dat in ons land het welgelukken der ganse beweging [de christelijke arbeidersbeweging, n.v.d.a.] afhangt, en wij vergeten het niet".¹³

Vanaf 1923 wijzigden Colens, Broekx en de Schaetzen hun strategie. I.p.v. nieuwe structuren uit te lokken in alle regio's kozen ze voor de geleidelijke expansie van L'Economie in de aangrenzende arrondissementen. Ze streefden ernaar een veeleer beperkt aantal verbruikcoöperaties tot een nieuw en krachtig geheel samen te smelten, met als kern het Limburgse coöperatiewezen. De apart gebleven coöperaties zouden later vanzelf aansluiten. In 1923 en 1924 sloten enkele verbruikcoöperaties uit de provincies Antwerpen en Brabant bij Limburg aan, met name Het Volk van Leuven, Onze Winkel (Turnhout), het Christelijk Coöperatief Verbond van het Arrondissement Antwerpen en La Centrale Economique (Brussel).¹⁴ Ze droegen hun winkels over aan L'Economie dat voortaan instond voor de bedrijfsvoering (het aanstellen van geranten, de levering van winkelwaar, prijszetting, ...) en spitsten zich toe op de financiering en propaganda van de afgestane winkels. Ze vormden zich hierdoor om tot arbeidersvennootschappen naar het model van de Limburgse Coöperatie. L'Economie van zijn kant zag zijn werkingsgebied uitgebreid buiten Limburg. Eind 1924 beschikte het over 140 winkels waarvan 97 in Limburg, 26 in Antwerpen en 17 in Brabant. Het was de aanzet voor de uitbouw tot een nationale verbruikcoöperatie die

13. Algemene vergadering van L'Economie op 13 maart 1923 (PPJB 6.2.1.).

14. Voor de eerste stappen naar centralisatie zie *ACW-congres 1924*, pp. 142-143.

ook weerspiegeld werd in de aanpassing in 1924 van de benaming tot "Belgische Coöperatie Welvaart".¹⁵

Het ACW was van bij het begin betrokken bij de centralisatie. Louis Colens pleitte bij de arbeidersorganisaties in de verschillende gewesten om hun winkels aan Welvaart af te staan.¹⁶ Het ACW beperkte zich echter niet tot het geven van stimulansen, ze veroverde zich een centrale plaats in het coöperatiewezen via de CV Belgische Arbeiderscoöperatie, gesticht te Antwerpen op 25 augustus 1924.¹⁷ De maatschappelijke zetel werd gevestigd in het Antwerpse secretariaat van maatschappelijke werken in de Nationalestraat. Het startkapitaal (61.000 fr.) werd in hoofdzaak onderschreven door coöperaties waarvan de winkels onder beheer van Welvaart stonden. De Belgische Arbeiderscoöperatie onderschreef voor drie miljoen fr aandelen van Welvaart en bezette in de raad van bestuur vier mandaten als vertegenwoordiger van de bij haar aangesloten coöperaties.¹⁸ Ze vormde aldus de schakel tussen de gewestelijke coöperaties en Welvaart. Tegelijkertijd verzekerde ze het ACW-Nationaal van de leiding der christelijke arbeiderscoöperaties waardoor dat een belangrijke stem verwierf in het verdelen van de coöperatieve winst. De bestuursorganen van de Belgische Arbeiderscoöperatie bevatten geen vertegenwoordigers van de gewestelijke groepen. De raad van bestuur bestond uit Louis Colens en Georges de Schaetzen namens het ACW, en Edmond Fierens, voorzitter van de raad van bestuur van de succesvolle Antwerpse Volksspaarkas, een man met invloed en gezag in de christelijk-coöperatieve wereld. De algemene raad, een ander bestuursorgaan, was volgens de bepalingen van het huishoudelijke reglement samengesteld

15. De naamsverandering in "Belgische Coöperatie Welvaart" werd officieel vastgelegd bij de statutenwijziging van 18 juli 1925 (*Belgisch Staatsblad*, 1925 - nr. 9.838). De uithangborden van de winkels vermeldden reeds vanaf 1924 de nieuwe benaming (PPJB 6.3.3, Omzendbrief nr. 2 van de Limburgse Coöperatie van 28 maart 1924).

16. Zie bijvoorbeeld een brief van Louis Colens aan de Mechelse priester-directeur van maatschappelijke werken Van Noten van 7 februari 1924 (PPJB 6.4.1.1.).

17. *Belgisch Staatsblad*, 1924 - nr. 10.435.

18. *Belgisch Staatsblad*, 1925 - nr. 9.838. Zie ook de documentatiefiche van Welvaart in bijlage 5.

uit de bestuurders en toezichters van de Belgische Arbeiderscoöperatie, de priesters-directeurs van maatschappelijke werken van de aangesloten gewesten en twee vertegenwoordigers van het ACW. Al vlug zouden ook vertegenwoordigers van de gewestelijke coöperaties de vergaderingen van de algemene raad bijwonen.

De structuur van het ACW-coöperatiewezen in 1924

	<i>Arbeidersvennootschappen</i>	<i>Bedrijven</i>
<i>Nationaal</i>	Belgische Arbeiderscoöperatie CV	Welvaart NV
<i>Gewestelijk</i>	Christelijk Coöperatief Verbond van het Arrondissement Antwerpen CV Het Volk van Diest CV Het Volk van Leuven CV La Centrale Economique SC (Brussel) Limburgse Coöperatie CV Onze Winkel CV (Turnhout)	

Merken we echter nog op dat Welvaart gezamenlijk werd uitgebaat door het ACW en de Boerenbond ingevolge een overeenkomst uit 1923. De Middenkredietkas van de Boerenbond investeerde net zoals de Belgische Arbeiderscoöperatie 3 miljoen in het Welvaartkapitaal en vaardigde vier personen af naar de raad van bestuur.¹⁹

De Belgische Arbeiderscoöperatie betekende voor Welvaart wat de Limburgse Coöperatie tevoren betekende voor L'Economie: ze droeg de verantwoordelijkheid voor de bedrijfsfinanciering en nam de coördinatie van de propaganda op zich. De raad van bestuur keurde in zijn eerste vergadering op 4 september 1924 een financieringsplan voor

19. Zie voetnoot 18.

Welvaart goed, uitgewerkt door Georges de Schaetzen.²⁰ De kapitaalinvestering van drie miljoen moest volgens het plan – de Schaetzen bijeengebracht worden door de coöperaties-vennoten volgens de volgende formule:

$$\text{Aantal winkels in het gewest x } \frac{\text{bedrijfskapitaal van Welvaart}}{\text{totaal aantal winkels}} : 2$$

M.a.w. de gewestelijke groepen moesten de helft van het door Welvaart in hun winkels geïnvesteerde kapitaal (ongeveer 20.000 fr. per winkel in 1924) terugbetalen. De andere helft werd door de Boerenbond bijgedragen. Tachtig procent van de gewestelijke bijdragen werden rechtstreeks aan Welvaart doorgeschoven onder de vorm van deposito's op tien jaar. De Belgische Arbeiderscoöperatie ontving de overige 20%, vooral via beleggingen op 10 jaar en in mindere mate via onderschrijvingen van haar kapitaal. Kapitaalparticipaties in de Belgische Arbeiderscoöperatie werden zo veel als mogelijk vermeden omdat op de dividenden belastingen moesten betaald worden, wat bij deposito's op langere termijn niet het geval was.

Het plan – de Schaetzen bevatte nog een tweede luik. Er werd verwacht dat sommige gewestelijke groepen niet in staat zouden zijn grote sommen op langere termijn vast te zetten. Om de expansie van Welvaart in die gewesten niet af te remmen, werd aan de meer kapitaalkrachtige coöperaties, op de eerste plaats de Limburgse Coöperatie, gevraagd hun liquide middelen bij de Belgische Arbeiderscoöperatie te beleggen. Dit “gereed-geld-fonds” kon dan tussenkomen voor de armere gewesten.

De Belgische Arbeiderscoöperatie richtte van bij de start in zijn schoot een “Centraal Ambt der Coöperatie” op met als werking: “algemene leiding der propaganda en coöperatieve beweging, onder-

20. ABAC 39. Dit plan werd op 29 september 1924 aan de gewesten bekend gemaakt (PPJB 6.4.1.1) en uitgebreid voorgesteld op het ACW-congres van 1924 in het verslag van de Schaetzen over de coöperaties (ACW-congres 1924, pp. 166-169). Voor een schematische voorstelling zie verder punt 3.2.

handelingen met de coöperaties, studies over coöperatie, documentatie, rechtskundige dienst".²¹ Julien Lambert, secretaris van de raad van bestuur van Welvaart en vanaf 25 juli 1925 onderdirecteur, werd als verantwoordelijke aangeduid met de titel van directeur van de Belgische Arbeiderscoöperatie.²² Zijn bureau was gevestigd in de bestuurlijke zetel van Welvaart, eerst in de Guffenslaan te Hasselt en vanaf begin 1930 te Merksem.²³ Dit "Centraal Ambt der Coöperatie" moest een vlotte werking van de gewestelijke groepen ten dienste van Welvaart garanderen. In de praktijk stelde dit orgaan nauwelijks iets voor. Het hield zich enkel bezig met de organisatie en de verslaggeving van de algemene raad

3. DE STRUCTUUR EN UITBOUW VAN HET ACW-COÖPERATIEWEZEN

3.1. *Algemene schets*

Het ACW beschikte met Welvaart en de Belgische Arbeiderscoöperatie over zijn eerste coöperatieve instellingen. Ze vormden een tweespan, de Belgische Arbeiderscoöperatie als arbeidersvennootschap, Welvaart als bedrijf. Welvaart steunde voor de aanbreng van kapitaal en voor de propaganda op de Belgische Arbeiderscoöperatie die op haar beurt van Welvaart een efficiënte en winstgevende uitbating van de haar toevertrouwde winkels verwachtte. Dit netwerk werd in de periode 1924-1935 stelselmatig verder uitgebouwd en verfijnd. De Belgische Arbeiderscoöperatie zou nog andere bedrijven oprichten en patroneren, en verantwoording dragen voor hun financiële en publicitaire behoeften. Haar exclusieve afstemming op Welvaart ruimde plaats voor een breed opgevatte coöperatieve activiteit, waarvan de verbruikscoöperatie slechts één (zij het belangrijk) onderdeel vormde. Het basisprincipe – de twee-eenheid van arbeidersvennootschappen en bedrijven – bleef behouden.

21. PPJB 6.4.1.3, algemene raad van 20 december 1924.

22. Julien Lambert werd op de algemene vergadering van 25 juli 1925 tot onderdirecteur benoemd (AW 3).

23. ACW-congres 1930, p. 67.

Het ACW richtte in de periode 1924-1935 naast Welvaart nog vier andere bedrijven op.²⁴ In 1925 ontstond de CV Belgische Arbeidersbank, in 1926 omgedoopt tot Spaarbank der Christelijke Werklieden. De ACW-spaarkas ontstond uit de spaardienst van de Limburgse Coöperatie en was tot in 1930 gevestigd in de lokalen van het Hasseltse secretariaat van maatschappelijke werken waarna ze naar de Paleizenstraat in Brussel verhuisde. Haar werking die bij de aanvang afgestemd was op de financiering van het coöperatiewezen (vooral Welvaart) zou zich mettertijd uitbreiden tot de meest diverse bancaire activiteiten zoals kredietverlening aan particulieren en beleggingen in staatsfondsen. In 1927 kwamen De Hoorn NV, een centrale van volksbakkerijen en Le Bien-Etre du Pays Wallon SA tot stand. Laatstgenoemde vennootschap stond in voor de financiering van de Waalse coöperatieve winkels; de handelsuitbating werd overgelaten aan Welvaart. De verzekeringssector werd betreden in 1929 met de NV Centrale Volksverzekering, vanaf 1932 De Volksverzekering (DVV) genoemd.

De structuur van het ACW-coöperatiewezen in 1935

	<i>Arbeidersvennootschappen</i>	<i>Bedrijven</i>
<i>Nationaal</i>	Belgische Arbeiderscoöperatie CV	Welvaart NV / Spaarbank der Christelijke werklieden CV / Le Bien-Etre du Pays Wallon SA / De Hoorn NV / De Volksverzekering NV
<i>Gewestelijk</i>	Gewestelijke coöperatieve maatschappijen (in principe één per ACW-arrondissement)	

24. Voor meer informatie over evolutie van deze bedrijven zie KWANTEN Godfried. "De christelijke arbeiderscoöperaties," *De christelijke arbeidersbeweging in België (1891-1991) Deel 2*.

Het ACW werkte voor zijn bedrijven samen met de Boerenbond. Zoals we reeds zegden werd Welvaart sinds 1923 paritair beheerd door beide organisaties. De Hoorn, in oorsprong een ACW-initiatief, sloot in 1928 rechtstreeks bij Welvaart aan. zodat de Boerenbond ook betrokken werd in het beheer van de bakkerijen. Vermelden we tenslotte dat de Centrale Volksverzekering uitgebouwd werd met de technische bijstand van de ABB, de verzekeringsmaatschappij van de Boerenbond.

Aan de uitbouw van deze bedrijven beantwoordde de verdere uitbouw in 1924-1935 van een netwerk van arbeidersvennootschappen met op nationaal niveau de Belgische Arbeidercoöperatie en in de verschillende arrondissementen de zogenaamde "gewestelijke coöperatieve maatschappijen".²⁵ Dit netwerk stond in voor de propaganda en de kapitaalvorming van de ACW-bedrijven. Vooral dit laatste was van uitzonderlijk belang. Gezien het kapitaal van Welvaart, de Spaarbank, Le Bien-Etre du Pays Wallon, De Hoorn en DVV bijeengebracht werd door de leden van de werkersverbonden via de gewestelijke coöperatieve maatschappijen en de Belgische Arbeiderscoöperatie, berustte het eigendomsrecht van deze bedrijven in de handen van het ACW. De coöperatieve sector vormde hierdoor een integrerend onderdeel van de ACW-werking. De algemene raad van de Belgische Arbeiderscoöperatie had dit reeds op 20 december 1924 vooropgesteld: "de coöperatie [de verbruikcoöperatie, n.v.d.a.] en andere economische instellingen: spaarwezen, enz. moeten aanzien worden als en zijn in feite slechts afdelingen van de werkersverbonden".²⁶ Deze verankering was ook in de ACW-structuur terug te vinden. Het coöperatiewezen werd niet beschouwd als een aparte deeltak van de christelijke arbeidersbeweging zoals de vakbond, de mutualiteit of de vrouwenorganisatie, maar

25. De structuur en uitbouw van de arbeidersvennootschappen werd in hoofdzaak beschreven aan de hand van de algemene vergaderingen en raden van de Belgische Arbeiderscoöperatie (ABAC 131, PPJB 6.4.1.3 en AACW-Turnhout 123), het *Belgisch Staatsblad*, ACW-congresverslagen en SEGERS P.W., *De economische inrichtingen*, pp. 97-127. Voor de situering van de coöperaties in het ACW zie GERARD Emmanuel, *Het Algemeen Christelijk Werknemersverbond*.

26. PPJB 6.4.1.3.

hoorde in het ACW zelf thuis naast de politieke werking en de volkswontwikkeling.

De Belgische Arbeiderscoöperatie vervulde in het ACW-coöperatie-
wezen een dubbele functie. Enerzijds was ze de gesprekspartner van
de bedrijven wiens evolutie ze van nabij volgde, anderzijds groepeerde
ze de gewestelijke coöperatieve maatschappijen en stond ze in voor
een zo efficiënt mogelijke coöperatieve werking binnen de werkersver-
bonden.

Zoals de Belgische Arbeiderscoöperatie verankerd was in het ACW,
zo waren de gewestelijke coöperatieve maatschappijen geworteld in de
werkersverbonden. Van hun aandeelhouders werd meestal geëist dat ze
lid waren van een plaatselijk werkersverbond. Deze coöperateurs kozen
de raad van bestuur van de gewestelijke maatschappij, wat een garantie
betekende voor haar ACW-gebondenheid. De gewestelijke coöperatieve
maatschappijen waren vennootschappen in handen van de arrondisse-
mentele werkersverbonden en aangesloten bij de Belgische Arbeiders-
coöperatie. Hun toetreding hield de aansluiting bij het ACW-coöpera-
tiewezen in. De bedrijfsvoering over hun coöperatieve initiatieven werd
overgelaten aan de ACW-bedrijven en de coöperaties spitsten zich toe
op het werven van coöperatief kapitaal en propagandistische activitei-
ten.

De werking van de arbeidersvennootschappen voor de bedrijven
werd vergoed. Elk bedrijf verstreekte sociale winst onder de ene of
andere vorm, steeds in verhouding met de produktie.²⁷ Welvaart
bijvoorbeeld baseerde zijn vergoeding aan het ACW op de aankopen
door de arbeiders in zijn winkels. Bij de Spaarbank steunde de sociale
winst op de omvang van de deposito's. Het grootste deel van de
sociale winst werd aan de gewestelijke werkersverbonden doorgescho-
ven. Het Nationaal Secretariaat van het ACW veroverde ook een stuk
van de koek waarmee het zijn werking kon ondersteunen en verder
uitbreiden.

27. Meer informatie over de sociale winst in bijlage 5.

3.2. *De periode 1924-1929: een zwakke Belgische Arbeiderscoöperatie*

De geschiedenis van de Belgische Arbeiderscoöperatie valt uiteen in twee periodes van vijf jaar met 1930 als keerpunt. In de periode 1924-1929 was de Belgische Arbeiderscoöperatie een vrij machteloze instelling die op papier de verantwoordelijkheid droeg voor de kapitaalvorming en de propaganda voor de bedrijven, maar in feite weinig greep had op de gewestelijke coöperatieve maatschappijen die over een ruime zelfstandigheid beschikten. De aansluiting van de gewestelijke coöperatieve maatschappij bij de Belgische Arbeiderscoöperatie kon tot 1930 ook gedeeltelijk gebeuren. Een gewestelijke coöperatie kon dus een deel van zijn werking uit handen geven terwijl ze volledig autonoom bleef op andere terreinen. Verduidelijken we dit met een voorbeeld. Het Volksbelang CV baatte in 1924 in Mechelen en omstreken coöperatieve initiatieven uit waaronder 26 winkels voor stoffen en koloniale waren, verschillende bakkerijen, een kolenhandel en een spaarkas. Ze onderschreef mee het startkapitaal van de Belgische Arbeiderscoöperatie, een teken van haar wil tot medewerking aan de coöperatieve centralisatie. In 1925 stond ze het beheer van haar winkels af aan Welvaart. De spaarkas en de bakkerij bleven autonoom tot respectievelijk 1926 en 1927, terwijl de kolenhandel zich ook nadien als een zuiver Mechels initiatief handhaafde.

De gewestelijke coöperatieve maatschappijen stelden de Belgische Arbeiderscoöperatie in de schaduw. In 1924 leek het erop dat deze laatste de propagandawerking in de gewesten zou leiden. De algemene raad van 20 december 1924 gaf haar de bevoegdheid om in de gewesten waar ze dit nodig vond een coöperatieve propagandist aan te stellen die onder haar toezicht zou werken. De priester-directeur van maatschappelijke werken zou de dagelijkse werking opvolgen.²⁸ In de realiteit was er geen sprake van een vanuit Brussel geleide ploeg coöperatieve propagandisten. De Belgische Arbeiderscoöperatie beperkte zich louter tot coördinatie in het kader van de algemene raad

28. PPJB 6.4.1.3.

en via omzendbrieven. Ze bood de gewesten zo de mogelijkheid om hun propaganda-inspanningen verder te ontwikkelen, maar hield zich af van een echte leiding. Een gelijkaardige situatie deed zich voor op het vlak van de bedrijfsfinanciering. Het plan – de Schaezen, daterend uit 1924, werd in 1926 na de oprichting van de Spaarbank herzien (zie onderstaand schema).²⁹

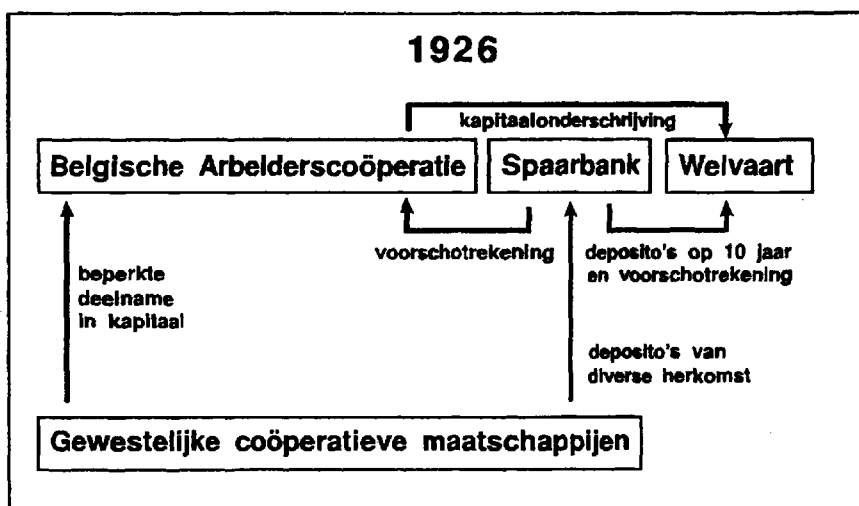
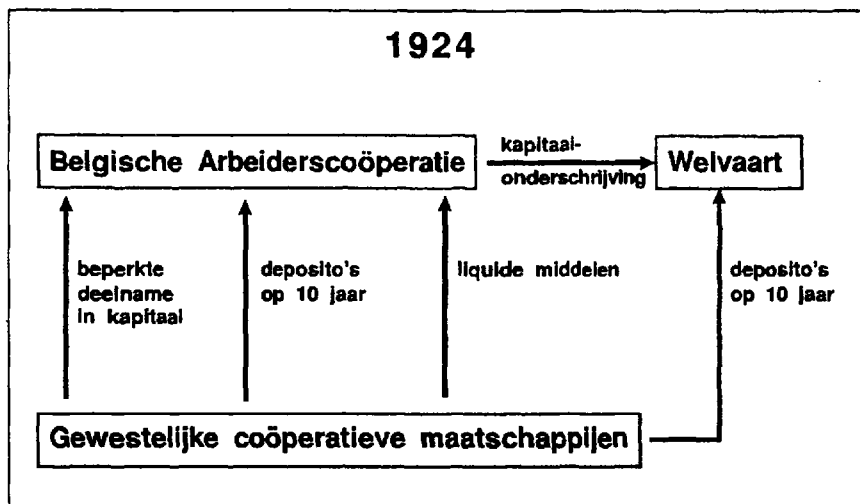
De gewesten werden voortaan verzocht om het grootste deel van hun bijdrage – nog steeds bepaald op basis van de investeringen per winkel – te storten in de Spaarbank, in een uitbatingsfonds voor het coöperatiewezen. De Belgische Arbeiderscoöperatie zou uit dit fonds voorschotten krijgen waarmee ze haar participatie in het Welvaartkapitaal kon volstorten. Aan de andere kant diende het uitbatingsfonds ook voor kredieten van de Spaarbank aan Welvaart.

Het verschil met het oorspronkelijke plan berustte in het verdwijnen van de rechtstreekse kredieten van de gewesten aan Welvaart en het afslanken van de geldstromen van de gewesten naar de Belgische Arbeiderscoöperatie. Deze laatste bleven beperkt tot een geringe deelname in het kapitaal: één aandeel van 1.000 fr. volstond. De Spaarbank kwam nu centraal te staan in de financiering van Welvaart: zij verzamelde en herverdeelde de gewestelijke bijdragen. Tegelijkertijd verslaptten de financiële banden van de Belgische Arbeiderscoöperatie met de gewesten, waardoor haar impact verminderde. Ze beperkte zich tot een waakhond-functie: er op toezien dat de gewesten hun financiële verplichtingen tegenover Welvaart nakwamen. Maar ook op dit vlak ontbrak het haar aan macht. De algemene vergadering besliste op 15 april 1926 dat de gewesten die hun bijdragen aan het uitbatingsfonds niet of gedeeltelijk storten, slechts een deel van de sociale winst in handen zouden krijgen.³⁰ Per 100 frank gewestelijke bijdrage die ontbrak, zou één frank sociale winst geblokkeerd worden. Deze stok achter de deur wijst erop dat de inschakeling van de gewesten in de Belgische Arbeiderscoöperatie niet zo vlot verliep.

29. Voor een uitgebreide voorstelling van het in 1926 aangepaste plan-de Schaezen zie ACW-congres 1926, pp. 64-66.

30. AACW-Turnhout 123, algemene vergadering van de Belgische Arbeiderscoöperatie van 20 december 1926.

*De financiering van Welvaart door de
arbeidersvennootschappen in 1924 en 1926*

De Belgische Arbeiderscoöperatie miste in 1924-1929 een sterke nationale leiding, wat haar verzwakte tegenover de gewestelijke coöperatieve maatschappijen en de bedrijven. De raad van bestuur (Colens, de Schaetzen en Fierens) speelde niet de toonaangevende rol die men van haar zou verwachten. Ze kwam slechts uitzonderlijk samen en beperkte zich dan tot wettelijk verplichte beslissingen zoals de aanvaarding van nieuwe gewestelijke coöperatieve maatschappijen als vennoot en het aanstellen van vertegenwoordigers bij de bedrijven. Afgevaardigd bestuurder Georges de Schaetzen onderhield op zijn eentje de band met de bedrijven via de bestuursmandaten die hij er bekleedde. Hij had minder oog voor de "sociale" aspecten van het coöperatiewezen, nl. de mate waarin de ondernemingen tegemoet kwamen aan de behoeften en wensen van de arbeiders en hun organisaties, bijvoorbeeld inzake prijzen- en produktiebeleid. Als ingewijde in de zakenwereld legde hij zich toe op de puur-zakelijke materies, met op de eerste plaats de financiering van de bedrijven op korte en lange termijn.

Het contact met de gewesten verliep in hoofdzaak via de algemene raad die in principe maandelijks samenkwam. De Vlaamse en Waalse gewesten vergaderden apart, de Vlaamse eerst in Leuven, vanaf 1926 in Antwerpen, de Waalse te Luik. De algemene raad werd voorgezeten door ACW-proost Colens, bijgestaan door de secretarissen Segers en Behogne. De gewestelijke coöperatieve maatschappijen brachten verslag uit over de toestand van de coöperaties in hun gebied, kregen van de ondernemingsleiders informatie over de evolutie van de bedrijven en bespraken er onder elkaar de diverse aspecten van hun werking zoals administratieve en juridische richtlijnen, de organisatie van de propaganda, de financiering van de bedrijven en de bepaling en verdeling van de sociale winst. Het belang van deze bijeenkomsten is niet te onderschatten. De verschillende gewesten konden met elkaar ervaringen uitwisselen, werden meer betrokken bij de centrale coöperatieve beweging, traden in contact met "hun" ondernemingen en werden op die manier ook ingewijd in de bedrijfswereld. Door het ontbreken van krachtige nationale bestuursorganen groeide de algemene raad in de periode 1924-1929 uit tot de spil van de Belgische Arbeiderscoöperatie. Afgevaardigd bestuurder de Schaetzen wees

hierop in 1928: “De ondervinding heeft ons geleerd, dat in die maandelijkse bijeenkomsten praktisch de meeste beslissingen getroffen worden, waarvan de wettelijk-bindende overgenomen worden in de verslagen der zittingen van de beheerraad of van de algemene vergaderingen”.³¹

3.3. *De periode 1930-1935: de centralisatie binnen de Belgische Arbeiderscoöperatie*

In 1930 maakte de Belgische Arbeiderscoöperatie een ware gedaanteverandering door. Ze werd de leidende organisatie zowel t.o.v. de bedrijfsleiders als tegenover de gewestelijke coöperatieve maatschappijen die zich nu ten volle inschakelden in haar werking. Deze omvorming versterkte de eenheid van het netwerk van arbeidersvennootschappen en gaf mee de aanzet voor een verdere expansie van het ACW-coöperatiewezen.

De versterking van de Belgische Arbeiderscoöperatie in 1930 vloeide voort zowel uit de kapitaalnod van de bedrijven – waarover verder meer – als uit de verscherpte financiële nood van het ACW dat eind van de twintiger jaren een intense groeifase aanvatte. De ACW-leiding bouwde toen haar locale werking uit. Dit behelsde niet alleen het opzetten van bestuursorganen, maar ook het vormen en begeleiden van de plaatselijke verantwoordelijken. Daartoe was een vormingsinstituut vereist samen met de aanstelling van arrondissementale ACW-secretarissen. Deze initiatieven konden niet van start gaan zonder inkomsten. ACW-secretaris P.W. Segers onderstreepte dit in een bijdrage over de coöperaties op de Vlaamse Sociale Week van 1930: “Daarom is het werk van vandaag: het ineensteken van een nationale organisatie der economische inrichtingen waar, in ernstige handel en in veilige geldbelegging nieuwe inkomsten gewonnen worden”.³²

De gewestelijke coöperatieve maatschappijen verloren hun autonomie. Ze werden omgevormd tot “aansluitingsmaatschappijen”, d.w.z. vennootschappen waarvan de activiteit enkel zin heeft door de

31. DE SCHAETZEN Georges, “De gecentraliseerde coöperatieve inrichtingen van het Vlaamse land,” *GMG*, 1928, p. 207.

32. SEGERS P.W., *De economische inrichtingen*, p. 98.

aansluiting bij een andere vennootschap. De gewestelijke coöperatieve maatschappijen bestonden m.a.w. bij gratie van de Belgische Arbeiderscoöperatie, hun activiteit stond in het kader van haar werking. Voortaan voegden ze in hun statuten aan de rubriek "Doel" het volgende toe:

"De vennootschap is verplicht aan te sluiten bij de samenwerkende maatschappij "Belgische Arbeiderscoöperatie", zetel: Nationalestraat 109, te Antwerpen. De vennootschap aanvaardt de leiding en het toezicht van de SM "BAC", en zal steeds handelen in overleg met en volgens de aanduidingen van deze laatste.

De vennootschap zal enkel haar werking uitoefenen als agent of als lasthebber van de SM "BAC". Zij erkent dat de leiding, het toezicht en de steun van de SM "BAC", onmisbaar zijn om de veiligheid van de verrichtingen te waarborgen en om de belangen van de leden te vrijwaren. Zij erkent dat deze tussenkomst een voorwaarde is, zonder dewelke haar leden niet zouden toegetreden zijn.

Bijgevolg wordt bepaald dat de vennootschap door het feit zelf en van rechtswege ontbonden wordt en dadelijk tot de vereffening moet overgegaan worden indien SM "BAC" ofwel de vennootschap weigerde als lid te aanvaarden, ofwel, haar binnen de drie maand, te rekenen van vandaag, in feite niet als lid opgenomen heeft, ofwel, indien de vennootschap na de aanvaarding te hebben bekomen, uit de SM "BAC" moest treden, ingevolge ontslag of uitsluiting".³³

De gewesten verloren op financieel vlak hun zelfstandigheid. De buitengewone algemene vergadering van de Belgische Arbeiderscoöperatie, waarin de gewesten zitting hadden, besliste op 8 mei 1930 om volgende passage in te lassen in het huishoudelijk reglement:

"De algemene vergadering beslist dat elke gewestelijke maatschappij moet bijdragen in de kapitaalvorming van de BAC in verhouding van minstens 25 fr. per aangesloten lid. Dit kapitaal zal in de gewestelijke maatschappij in algemeenen regel moeten gevormd worden door uitgifte van eigen aandelen te onderschrijven door hun betrokken leden. Uitzonderingen aan dit financieel voorschrift kunnen in aanmerking komen mits toestemming van

33. Zie bijvoorbeeld de statutenwijziging van de Limburgse Coöperatie op 20 december 1931 (*Belgisch Staatsblad*, 1932 - nr.1.323).

de beheerraad van BAC".³⁴

Deze beslissing betekende niets minder dan het afstaan door de gewesten van al hun financiële middelen: het aandeel van de meeste gewestelijke maatschappijen bedroeg immers 25 frank.

De leiding van het ACW had bij deze maatregel een dubbel doel voor ogen. Enerzijds moest de kapitaaluitbreiding van de Belgische Arbeiderscoöperatie dienen voor de stevige verankering van de bedrijven in het ACW.³⁵ Anderzijds moest het verdwijnen van de gewestelijke kapitaalreservoirs het de gewesten moeilijk zoniet onmogelijk maken om nog in eigen, niet-gecentraliseerde uitbatingen te participeren, wat de Belgische Arbeiderscoöperatie een grotere veiligheid gaf. Sommige gewestelijke coöperatieve maatschappijen zagen zich inderdaad verplicht om hun eigen activiteiten af te bouwen. De Limburgse Coöperatie bijvoorbeeld besliste in 1930 om zijn onroerende goederen en portefeuille van de hand te doen om zo zijn kapitaal volledig in de Belgische Arbeiderscoöperatie te kunnen investeren (grafiek 1).³⁶

De gewestelijke coöperatieve maatschappijen konden nu ten volle ingeschakeld worden in de werking van de Belgische Arbeiderscoöperatie. Ze werden intensiever dan voorheen en onder strikte leiding van de Belgische Arbeiderscoöperatie georiënteerd naar de werving van kapitaal bij de coöperateurs en het voeren van propaganda. Ze vormden a.h.w. de verlengarmen van de Belgische Arbeiderscoöperatie in de verschillende gewesten.

De banden met de ondernemingen werden aangehaald door het afvaardigen van ACW-leiders bij de verschillende directieraden: Broekx in Welvaart en de Spaarbank, de Antwerpse priester-directeur van maatschappelijke werken Danis samen met Segers in De Hoorn en Behogne in de Centrale Volksverzekering. Ook ontstond in 1930 een nieuw niet-statutair bestuursorgaan, het "Sociaal Comité", bestaande uit de Schaetzen, Colens, Broekx en Segers. Hun wekelijkse bijeen-

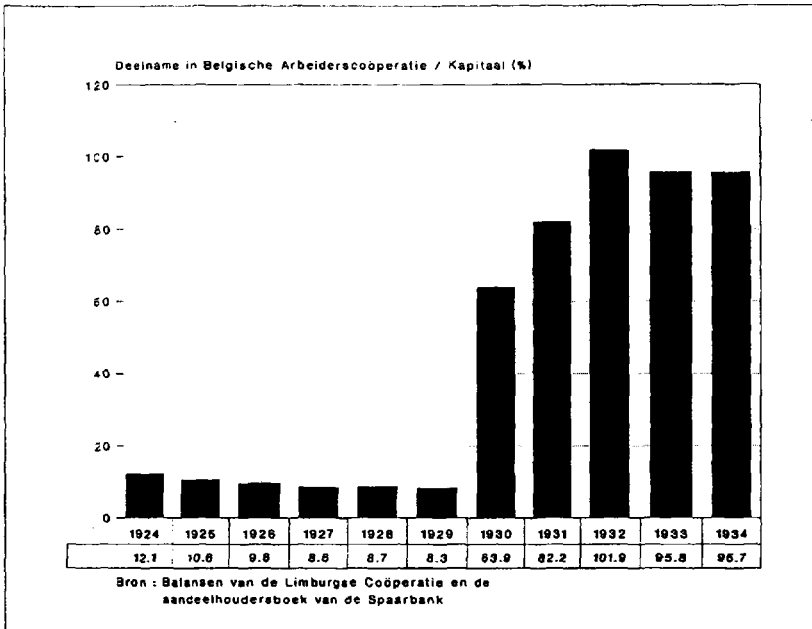
34. ABAC 131.

35. Zie verder in punt 4.

36. ALC, raad van bestuur van 9 maart 1930.

komsten beoogden eenheid van werking en onderling overleg tussen de "sociale" leiders van het coöperatiewezen.

Grafiek 1. Limburgse Coöperatie 1924-1934
Financiële gebondenheid aan de Belgische Arbeiderscoöperatie

Het Sociaal Comité volgde en begeleidde de evolutie van de coöperatieve beweging in haar totaliteit.³⁷ De meest prangende problemen van de Belgische Arbeiderscoöperatie, de gewestelijke coöperatieve maatschappijen en de bedrijven kwamen er aan bod. Vooral als er bemiddeld moest worden tussen de sociale organisaties

37. De archiefstukken i.v.m. het Sociaal Comité zijn bewaard in AACW 216.

en de bedrijven trad het Sociaal Comité op, zoals bij de toetreding van lokale coöperaties tot de ACW-ondernemingen of wanneer de bedrijven op de medewerking van de sociale organisaties beroep deden, zoals bij de inrichting van Spaarbankafdelingen in de Jeunesse Ouvrière Chrétienne. Het comité vervulde hier een soort brugfunctie tussen arbeidersvennootschappen en bedrijven. Ook financiële materies m.b.t. andere deeltakken van de christelijke arbeidersbeweging werden besproken, zoals de subsidies aan de vrouwen- en jeugdorganisaties, de uitbreiding van het Nationaal Secretariaat van het ACW en het centraal besturen van de ACV-stakingskassen. Deze vraagstukken raakten ook de coöperatie die tenslotte winst "maakte" voor de verschillende deeltakken van de beweging en in haar schoot over commerciële en financiële experten beschikte waarvan vakbondsbestuurders en andere sociale leiders heel wat konden leren.

De benoeming van P.W. Segers tot afgevaardigd bestuurder – directeur op 3 oktober 1930 en bestuurder op 11 december 1930 – betekende eveneens een versterking van het ACW-Nationaal t.o.v. de bedrijven en de gewesten.³⁸ Segers bleef ACW-secretaris, wat hij trouwens sinds 1927 was, maar kreeg nu de tijd om zich toe te leggen op de uitbouw van het coöperatiewezen. Zijn opdracht was drievoudig: de controle van de gewestelijke coöperatieve maatschappijen, het organiseren van de propaganda en het contact met de bedrijven, met de klemtoon op laatstgenoemde taak. Segers was hiervoor de geknipte figuur. Als ACW-secretaris had hij in de contacten met de arrondissementale werkersverbonden en in de organisatie van het Nationaal Secretariaat zijn onderhandelingskwaliteiten en leiderstalent aangescherpt. Daarenboven sprak de coöperatieve kwestie hem van bij den beginne aan en was hij erg beslagen op dat terrein, wat vooral tegenover de bedrijfsleiders een doorslaand argument vormde.

Segers en de hele nationale coöperatieve leiding besteedden in de dertiger jaren bijzondere aandacht aan de uitbouw van de gewestelijke coöperatieve maatschappijen. Ze zorgden ervoor dat in elk ACW-

38. ABAC 139, raad van bestuur van 3 oktober 1930 en ABAC 131, algemene vergadering van 11 december 1930.

arrondissement een vennootschap van de grond kwam als steunpunt voor de bedrijven. In sommige arrondissementen waar verschillende coöperatieve maatschappijen naast elkaar bestonden (zoals in Leuven, Nivelles en Turnhout) werd er gerationaliseerd. Als gevolg van deze actie steeg het aantal arrondissementen met een coöperatieve maatschappij van 12 in 1929 naar 21 in 1930. In 1935 werd heel België bestreken op de provincies Namen en Luxemburg na waar L'Economie Populaire, een zelfstandige christelijke arbeiderscoöperatie, diverse initiatieven ontplooidde (winkels, spaarkas, ...). De Belgische Arbeiderscoöperatie waakte ook over de correcte en stipte vervulling van de administratieve en juridische formaliteiten via controlebezoeken en uitvoerige uiteenzettingen in *De Gids op Maatschappelijk Gebied* en *Les Dossiers de l'Action Sociale Catholique*.³⁹ Tenslotte poogde ze de werking van de gewesten op eenzelfde leest te schoeien zodat ze op een zo efficiënt mogelijke manier nieuwe klanten konden aantrekken voor de ACW-bedrijven. Laten we wat uitvoeriger ingaan op dit laatste punt.

De propagandistische activiteit was volgens de leiding van de Belgische Arbeiderscoöperatie de specialiteit bij uitstek van de gewestelijke coöperatieve maatschappijen. Segers stipte het in 1931 aan: "Dit is de eerste plicht van onze coöperatieve maatschappijen, die van een zwaar risico en een moeilijke bedrijvigheid werden ontlast, om meer aandacht te kunnen schenken aan de propaganda voor de coöperatieve instellingen en aan de opvoeding van de coöperateurs".⁴⁰ De Belgische Arbeiderscoöperatie hoopte de propagandavoering te optimaliseren door te sleutelen aan de organisatie van de gewestelijke coöperatieve maatschappijen. Er werden instructies gegeven i.v.m. de samenstelling en bevoegdheden van de bestuursorganen, de coöperatieve propagandisten, de samenwerking met andere geledingen van de christelijke arbeidersbeweging en de plaatselijke coöperatieve werking.

39. Zie *GMG* en *DASC* van januari-maart 1931 en de verbondelijke inspectieverlagen van Segers en Behogne in AACW 3.

40. SEGERS P.W., Voorlichting. "Let wel op uw coöperatieve maatschappijen!" (II), *GMG*, 1931, p. 168.

Elk ACW-arrondissement moest volgens de Belgische Arbeiderscoöperatie over een hechte coöperatieve werkploeg beschikken, bestaande uit de raad van bestuur van de gewestelijke coöperatieve maatschappij en een propagandist. In de raad moesten vertegenwoordigers zetelen uit alle delen van het arrondissement, naast afgevaardigden van de vrouwenorganisaties zodat de coöperatieve propaganda zou doordringen tot in de verste uithoeken van het arrondissement en de arbeidersvrouwen de weg zouden vinden naar "hun" bedrijven. De raad van bestuur moest het propagandabeleid uitstippelen, evalueren en eventueel bijsturen en de evolutie van de verschillende coöperatieve werken op de voet volgen zodat probleemsituaties tijdig gemeld konden worden aan de nationale coöperatieve leiding. De coöperatieve propagandist, in de meeste arrondissementen tegelijkertijd belast met de uitbouw van de arrondissementele en plaatselijke werkersverbonden en de kadervorming stond in voor de uitvoering van de beslissingen. Hij werd aangeworven met de sociale winst uit de coöperaties.

De samenwerking en taakverdeling tussen de raad van bestuur en de coöperatieve propagandist liep in vele arrondissementen niet zoals gewenst. Vaak droeg de propagandist alleen het gewicht van de hele propagandistische uitbouw, zowel beleidsmatig als praktisch, zonder op veel bijstand van de raad van bestuur te kunnen rekenen. De Belgische Arbeiderscoöperatie poogde aan deze onevenwichtige en ongezonde situatie te verhelpen door bij de raden van bestuur aan te dringen op trimestriële bijeenkomsten. De verhoging van het vergaderritme wijzigde echter in essentie niets aan de samenwerking tussen raad en propagandist: deze laatste bleef er veelal alleen voor staan.

De propagandist legde de contacten met de sociale organisaties. Vooral van de samenwerking met de vrouwengilden werd er veel verwacht, zoals P.W. Segers benadrukte op de algemene vergadering van 1934: "Wij zijn meer en meer overtuigd dat vooral bij de propaganda van deze zijde veel te winnen is".⁴¹ De vrouwenorganisaties schakelden zich in de coöperatieve werking in, maar dit leidde niet tot een opname van vrouwen in de hoogste coöperatieve bestuursorga-

41. ABAC 131, algemene vergadering van 19 april 1934.

nen, met name het Sociaal Comité of de raad van bestuur van de Belgische Arbeiderscoöperatie. De vraag in 1930 van KAV (Katholieke Arbeidersvrouwen)-voorzitster Maria Baers naar een vertegenwoordiger in de raad van bestuur bleef onbeantwoord. Wel zetelden er van 1928 af afgevaardigden van KAV en LOFC (Ligue Ouvrière Féminine Chrétienne) in de algemene raad.

De leiding van de Belgische Arbeiderscoöperatie startte in 1933 een offensief om in de plaatselijke werkersverbonden de coöperatieve werking te intensifiëren. *Les Dossiers de l'Action Sociale Catholique* schreef in 1933: "La ligue locale doit devenir le facteur principal du service social de nos oeuvres économiques".⁴² Daarom promootte de nationale coöperatieve leiding bij de gewesten het houden van coöperatieve studiedagen, een sinds 1931 in Wallonië gangbare en succesvolle formule, als vertrekpunt voor de lokale werking. De gewestelijke leiding werd begin 1933 via een aantal artikels in de bewegingsbladen ingelicht over de bedoeling en inhoud van deze studiedagen.⁴³ Ze richtten zich tot alle plaatselijke afgevaardigden van werkersverbond, vakbond en vrouwengilde en omvatten drie elementen: een overzicht van de coöperatie in het arrondissement, een uiteenzetting over de bedrijven en tenslotte een pleidooi voor de "gewestelijke kapitaalvorming", het onderschrijven van aandelen van de gewestelijke coöperatieve maatschappij. De coöperatieve studiedag moest de aanzet zijn voor propagandavergaderingen in de plaatselijke organisaties waaruit vervolgens een "Plaatselijk Comité der Economische Werken", een permanente propagandagroep voor de coöperatie kon groeien. Dit comité zou de voortdurende waakzaamheid van de plaatselijke werkersverbonden voor de coöperatieve expansie aanscherpen en bevorderen. Het zou bestaan uit de vertegenwoordiger van de coöperateurs bij de gewestelijke coöperatieve maatschappij, de DVV-agent, twee vertegenwoordigers van de vrouwengilden en het bestuur en de kassier van de Spaarbankafdeling. De bevoegdheden van het comité bestonden uit de organisatie van de plaatselijke spaarkas en het

42. "Enfonçons le clou ... coopératif," *DASC*, 1933, p. 204.

43. Zie *GMG* en *DASC* van januari - april 1933.

voeren van gerichte propaganda. Vertrekbasis was een lijst van de leden van de christelijke arbeidersbeweging met de vermelding van de ACW-bedrijven waarvan ze klant waren. Op basis van deze lijst kon het plaatselijk comité propaganda-acties opstarten naar specifieke doelgroepen. Bij de propaganda stond de verspreiding van coöperatieve aandelen voorop omdat op die wijze de ACW-bedrijven nieuw bloed kregen en de arbeider nauwer betrokken zou worden bij de coöperatieve beweging.

In hoeverre de plaatselijke comiteiten van de grond zijn gekomen, of zij de hun toevertrouwde opdrachten konden vervullen, is nog zeer de vraag. Maar hoe het antwoord ook luidt, terug blijkt hoe de leiding van de Belgische Arbeiderscoöperatie vanaf 1930, en dit in tegenstelling tot de voorgaande periode, aan de uitbouw van het coöperatiewezen werkte.

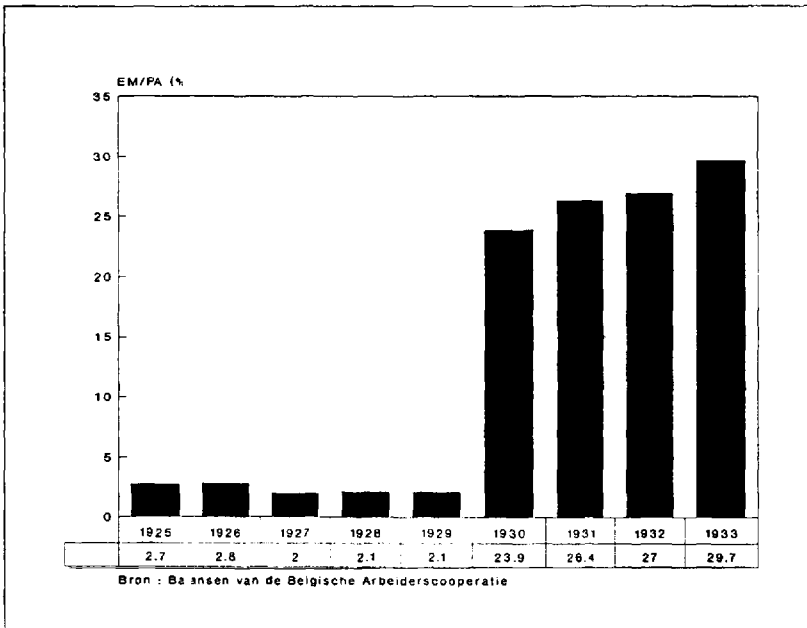
4. DE KAPITAALVORMING VAN DE ACW-BEDRIJVEN

De Belgische Arbeiderscoöperatie was verantwoordelijk voor de kapitaalvorming van de ACW-bedrijven. Via kapitaalparticipaties verwierf ze de controle over het hele coöperatiewezen. Soms volstond een minderheidsparticipatie om een bedrijf te controleren. Bij de stichting van de Spaarbank bijvoorbeeld onderschreef de Belgische Arbeiderscoöperatie 2.200 fr. kapitaal, bestaande uit 22 B-aandelen van elk 100 fr.; de overige deelbewijzen, 21 A-aandelen van 1.000 fr., waren in het bezit van gewestelijke spaarmaatschappijen en ACW-personaliteiten.⁴⁴ Het stemrecht in de algemene vergadering hing echter niet af van het onderschreven kapitaal, maar wel van het aantal aandelen. De Belgische Arbeiderscoöperatie beschikte bijgevolg met 9,5% van het kapitaal over 22 op de 43 stemmen. De statuten van de Spaarbank voorzagen bovendien dat als er meer A- dan B-aandelen vertegenwoordigd waren op de algemene vergadering, deze eerste in waarde verminderden zodat het stemmenoverwicht van de B-aandelen en dus van de Belgische Arbeiderscoöperatie behouden bleef.

44. Statuten van de Belgische Arbeidersbank in *Belgisch Staatsblad*, 1925 - nr. 13.843.

Deze kapitaalparticipaties steunden slechts in geringe mate op het eigen vermogen van de Belgische Arbeiderscoöperatie (grafiek 2).⁴⁵ Haar kapitaal bleef immers tot 1929 uiterst beperkt en zelfs na het opslokken van de gewestelijke kapitaalreservoirs in 1930 bedroeg het nog niet één derde van de participaties in de bedrijven.

Grafiek 2. Belgische Arbeiderscoöperatie 1925-1933
Financiering van de participaties (PA) met eigen middelen
(EM)

45. Voor de cijfergegevens zie bijlage 1.

De Belgische Arbeiderscoöperatie financierde haar participaties hoofdzakelijk met kredieten van de Spaarbank die van bij de aanvang de financiële pijler van het coöperatiewezen was. Georges de Schaetzen wees reeds op het ACW-congres van 1924 op de noodzaak van een eengemaakt spaarwezen voor de stabiliteit van Welvaart. Men moest niet hopen op een financiering uitsluitend via coöperateurs-aandelen: "In de arbeiderscoöperatie is het niet mogelijk van de leden de opname van grote sommen in aandelen te eisen. De arbeider kan moeilijk zijn kapitaal voor vast beleggen".⁴⁶ Dit tekort aan maatschappelijk kapitaal moest ondervangen worden door spaardeposito's op zicht en termijn. De Schaetzen pleitte zelfs voor een inplanting van de spaarkas in de verbruikcoöperatie. Zijn visie werd op de algemene raad van 20 december 1924 door de aangesloten gewesten bevestigd: "Zolang de arbeiders niet in staat zijn langs aandelen aan de coöperatieve beweging het nodige kapitaal aan de handelsuitbating te verschaffen, zal de BAC opzettelijk dit tekort moeten dekken door het spaarwezen".⁴⁷

De onmisbaarheid van het spaarwezen voor de verbruikcoöperatie was de belangrijkste reden waarom reeds één jaar na de oprichting van Welvaart de Spaarbank uit de grond werd gestampt. Eén van haar eerste daden was de oprichting van een uitbatingsfonds voor de verbruikcoöperaties. Een voorschotrekening van de Spaarbank, doorgaans om en rond het miljoen schommelend, gaf de Belgische Arbeiderscoöperatie de kans de vereiste aandelen te volstorten bij "haar" bedrijven. De Belgische Arbeiderscoöperatie besteedde daarna bijzondere aandacht aan de krachtige uitbouw van de Spaarbank, haar "financier". Eind 1929, begin 1930 onderging de Spaarbank een ingrijpende reorganisatie: de zetel verhuisde van Hasselt naar het financiële centrum Brussel, er werd een voltijds directeur benoemd, Jean Van Boeckel en een controlecommissie bestaande uit enkele

46. DE SCHAETZEN Georges, Geldelijke organisatie, *ACW-congres 1924*, p. 164.

47. PPJB 6.4.1.3., algemene raad van 20 december 1924.

bestuurders en het bankkader om het dagelijks bestuur op te volgen.⁴⁸ Deze wijzigingen moesten de Spaarbank meer gewicht geven tegenover de concurrerende spaarbanken binnen de christelijke arbeidersbeweging waaronder de Antwerpse Volksspaarkas, Volksspaarwezen (Gent), de Arbeidersbank van Brussel en La Banque Populaire (Moeskroen).

Ook hield de nationale coöperatieve leiding nauwlettend de solvabiliteit van de Spaarbank in het oog, d.i. de mate waarin zij in staat was onvoorziene verliezen te dekken met haar eigen vermogen, uitgedrukt in de verhouding van het eigen vermogen tot het balanstotaal. Het kapitaal van de Spaarbank bleef bij de aanvang (1925-1929) beperkt. Bij de stichting omvatte het 23.200 frank.⁴⁹ Op 3 maart 1926 namen de bij de Spaarbank aangesloten gewesten de verplichting op zich om per schijf van 100.000 fr. deposito's een bijkomend aandeel van 1.000 fr. te onderschrijven.⁵⁰ Deze afspraak werd echter niet nagekomen. Eind 1929 bezaten de gewestelijke maatschappijen 69 aandelen terwijl de deposito's bijna twintig miljoen bedroegen. De solvabiliteit daalde hierdoor van 3,73% eind 1926 tot 0,37% drie jaar later.

De centralisatie van de Belgische Arbeiderscoöperatie in 1930 kwam er ondermeer om aan deze riskante situatie te verhelpen. Het kapitaal van de gewestelijke coöperatieve maatschappijen werd voortaan automatisch doorgesluisd naar de Belgische Arbeiderscoöperatie terwijl ze de baan op werden gestuurd om "bijzondere" aandelen van 100 fr. te laten onderschrijven door de leden van de christelijke arbeidersbeweging of, indien daar weinig van te verwachten

48. Deze reorganisatie werd vastgelegd in een contact op 26 juli 1929 tussen Georges de Schaetzen, afgevaardigd bestuurder van de Spaarbank enerzijds en Colens en Segers anderzijds (AACW 216). Jean Van Boeckel werd op 24 december 1929 tot directeur benoemd (ABAC 143, p. 22). De controlecommissie kwam op dezelfde dag voor het eerst samen (ABAC 142, p.3). De zetel van de Spaarbank verhuisde in de loop van 1930 (ACW-congres 1930, p. 79).

49. De boekhoudkundige gegevens i.v.m. de Spaarbank zijn afkomstig uit ABAC 48, 55 en 114 en PPJB 6.6.2.2.

50. AACW-Turnhout 123, algemene raad van 10 maart 1927.

was, door bevriende organisaties en personen.⁵¹ De actie van de gewestelijke coöperatieve maatschappijen verhoogde het kapitaal van de Belgische Arbeiderscoöperatie van 81.000 naar 733.000 fr., minder dan het verwachte resultaat van één miljoen. De verzamelde gelden werden omgezet in aandelen van de Spaarbank wiens solvabiliteit steeg tot 2,58%.

De expansie van de Spaarbankactiviteiten zette zich in de daaropvolgende jaren door. Het balanstotaal steeg in 1931 met 50%. Deze evolutie noopte de Belgische Arbeiderscoöperatie tot een vernieuwde verhoging van het Spaarbankkapitaal. De gewestelijke coöperatieve maatschappijen werden in 1932 opgeroepen hun participatie in de Belgische Arbeiderscoöperatie te verdubbelen door hun "oude" aandeelhouders op te roepen nog meer deelbewijzen te onderschrijven, de spaarders als coöperateur te recruter en organisaties en personen buiten de christelijke arbeidersbeweging aan te spreken.⁵² De Belgische Arbeiderscoöperatie zelf richtte zich tot kapitaalkrachtige particulieren en organisaties om deposito's op termijn (6 maand en 1 jaar) bij haar te plaatsen. De gewestelijke coöperatieve maatschappijen onderschreven bijna 6.000 nieuwe aandelen wat het kapitaal van de Belgische Arbeiderscoöperatie eind 1932 op 1,638 miljoen bracht. De deposito's op termijn beliepen op hetzelfde moment 1,37 miljoen, waarvan 65,7% geplaatst door het ACV en het "Christene Belgische Fabrikwerkersverbond."⁵³ Het kapitaal van de Spaarbank kon hiermee verdrievoudigd worden van 1 naar 3 miljoen; de solvabiliteitsgraad steeg tot 4,45%. De stabiliteit van de Spaarbank werd op die wijze versterkt en daarmee ook het eigendomsrecht van de Belgische Arbeiderscoöperatie over de ACW-bedrijven. Met deze ingreep kweet de Belgische Arbeiderscoöperatie zich ook van de financieringstaak die haar bij haar ontstaan werd opgedragen. De coöperatieve sector van het

51. De aankondiging gebeurde uitgebreid in een omzendbrief van de Belgische Arbeiderscoöperatie aan haar vennoten, nl. "Mededelingen aangaande de kapitaalvorming van BAC," te dateren op maart-april 1930 (PPJB 6.4.1.1.).

52. ABAC 134, algemene raad van de Vlaamse gewestelijke coöperatieve maatschappijen van 14 juli 1932.

53. ABAC 147.

ACW kreeg erdoor een structuur en werking die haar in haar verdere bestaan in sterke mate zou bepalen.

BESLUIT

De centralisatie van de christelijke arbeiderscoöperaties was het werk van het ACW. ACW-stichter Louis Colens legde samen met de Limburgers Broekx en de Schaetzen de grondslag door de oprichting in 1924 van Welvaart en de Belgische Arbeiderscoöperatie. Het Limburgse coöperatiewezen met zijn twee-eenheid van arbeidersvennootschap (kapitaalvorming en propaganda) en bedrijf diende tot voorbeeld. Een logische structuur waarin professionele zaakvoering gekoppeld werd aan een inschakeling in de werkersverbonden via de kapitaalparticipatie van de arbeidersvennootschap.

De Belgische Arbeiderscoöperatie bezorgde het ACW-Nationaal de leiding van de christelijke arbeiderscoöperaties, bij de aanvang enkel in de sector der verbruikcoöperaties, later ook in andere segmenten (spaar- en verzekeringswezen en de volksbakkerijen). De leiding van het ACW verwierf hiermee een strategische plaats in de nabijheid van de bedrijfsleiders en boven de gewestelijke coöperatieve maatschappijen.

Het motief achter de bijzondere interesse van het ACW voor de coöperaties was de nood aan financiën waarmee het zijn verscheiden werking wou "smeren". De sociale winst die de coöperatieve bedrijven aan het ACW konden verschaffen, lonkte. Deze drijfveer bleef de hele periode sterk aanwezig, fel opstotend in 1930 wanneer er een versneling kwam in de centralisatie van het coöperatiewezen.

De structuur van het ACW-coöperatiewezen werd gedurende de jaren 1924-1935 steeds verder aangevuld en uitgewerkt. De eerste jaren (1924-1929) zette die uitbouw zich slechts langzaam en aarzelend door. De Belgische Arbeiderscoöperatie bleef een weinig machtige instelling met nauwelijks ontwikkelde nationale bestuursorganen. Ze bood de gewestelijke coöperatieve maatschappijen een kader waarbinnen zij hun activiteiten voor de ACW-bedrijven (het aandragen van investeringsgelden en de organisatie van propagandistische activiteiten) konden ontplooiën op een vrij zelfstandige manier. De financiering van de

bedrijven verliep via de Spaarbank waarvan het kapitaal ondanks de groeiende activiteit toch op hetzelfde, lage niveau gehandhaafd werd. De financier werd de Achillespees van het coöperatiewezen.

In 1930 kwam de grote sprong voorwaarts. Het ACW dat nood had aan meer financiële middelen hersmeedde de bestaande instellingen tot een nieuw en krachtig geheel waarin de "sociale" pijler van het coöperatiewezen (de arbeidersvennootschappen) verstevigd werd. ACW-secretaris P.W. Segers speelde in deze actie een vooraanstaande rol. Hij zou in 1930 aangesteld worden tot afgevaardigd bestuurder van de Belgische Arbeiderscoöperatie, een bewijs temeer voor de sterke binding tussen ACW en coöperaties.

De Belgische Arbeiderscoöperatie vormde zich om tot een machtige instelling met een min of meer uitgebreid kapitaal aangedragen door de gewestelijke coöperatieve maatschappijen die nu haar steunpunten voor propaganda en kapitaalwerving in de verschillende gewesten werden. De nationale bestuursorganen werden versterkt. Er kwam een goed samenwerkende ploeg ACW-leiders tot stand die het beleid van de bedrijven van dichtbij volgde en in het Sociaal Comité de strategie van het coöperatiewezen bepaalde. Binnenin het ACW-coöperatiewezen ontwikkelde zich naast het al bestaande "technische" gezagscentrum (de verschillende bedrijfsleiders) ook een "sociale" tegenhanger.

De Spaarbank bleef in de periode vanaf 1930 het coöperatiewezen financieel dragen. De Belgische Arbeiderscoöperatie zette zich in voor een verhoging van de solvabiliteit door het investeren van in de gewesten geronselde geldmiddelen. De schaalvergroting van de Spaarbank werd nu gevolgd door een gelijkmatige uitbreiding van het kapitaal.

Globaal gezien was de structuur van het coöperatiewezen afgewerkt in 1935. Er bestonden verschillende soorten instellingen met eigen bevoegdheden, met een eigen inbreng aan de ontwikkeling van de economische sector van het ACW. Deze structuur handhaafde zich zonder noemenswaardige wijzigingen tot het einde van de jaren zestig. Wel zou de Belgische Arbeiderscoöperatie als nationale arbeidersvennootschap van het toneel verdwijnen op 9 april 1935 om plaats te ruimen voor het Landelijk Verbond van Christelijke Coöperaties. De Belgische Arbeiderscoöperatie vormde zich als gevolg van de

hervorming van het financieewezen in 1935 om tot een spaarinstelling onder de benaming BAC Centrale Depositokas, de huidige BAC Spaarbank.

La Ligue Nationale des Travailleurs Chrétiens et les Coopératives (1924-1935).

PAR
J. VAN BOUCHAUTE

Résumé

La Ligue Nationale des Travailleurs Chrétiens (LNTC) – en Flamand: Algemeen Christelijk Werkersverbond (ACW) –, fondée en 1921 comme organisation coordinatrice et politique des ouvriers chrétiens, avait également comme objectif le “relèvement” moral et religieux des travailleurs. Afin de garantir l’autonomie et la stabilité financière des organisations socio-chrétiennes, la Ligue menait une politique de restructuration des coopératives, qui n’étaient en général que petites et gérées d’une façon professionnelle.

Les coopératives de consommation au Limbourg, qui avaient prouvées leur succès et leur force, servaient de base à l’organisation nationale coopérative. L’originalité de la coopération chrétienne au Limbourg se trouvait dans la distinction entre l’activité coopérative et l’activité commerciale. Celle-ci était organisée dans le cadre d’une société purement commerciale, L’Economie SA. L’activité coopérative se bornait au recrutement des coopérateurs et à la propagande au sein des organisations sociales du mouvement (le syndicat, la mutualité, etc.). Elle aussi se faisait dans le cadre d’une société distincte, la SC Limburgse Coöperatie. C’est ce modèle d’organisation que la LNTC adopta pour l’organisation nationale coopérative. Elle se composait d’une part d’un réseau de sociétés coopératives régionales groupées dans la SC Coopération Ouvrière Belge, fondée en 1924 sous la direction de la LNTC, et d’autre part d’une série d’entreprises commerciales: en 1925, L’Economie, transformée en “Bien-Etre, Coopération Belge”, la Banque d’Epargne des Ouvriers Chrétiens SC

(1925), De Hoorn SA, groupement de boulangeries (1928) et Les Assurances Populaires SA (1929).

La Coopération Ouvrière Belge connut une évolution remarquable. Aux origines, elle n'avait qu'une tâche de coordination assez restreinte, les sociétés coopératives régionales affiliées gardant leur autonomie. En 1930, la Coopération Ouvrière Belge réussit à s'imposer comme autorité directrice aux sociétés régionales. Le transfert du capital des sociétés régionales vers la Coopération Ouvrière Belge fut à cet égard un élément important: les sociétés régionales perdaient leur autonomie financière et se trouvaient en dépendance directe de la direction nationale de la Coopération Ouvrière Belge. Ainsi elle devenait un interlocuteur équivalent aux entreprises. Une équipe nationale sous la direction du secrétaire de la LNTC P.W. Segers, qui fut nommé administrateur délégué de la Coopération Ouvrière Belge, prenait, en collaboration étroite avec les chefs d'entreprise des mesures afin de promouvoir l'expansion des entreprises. Les sociétés régionales étaient orientées d'avantage vers le recrutement et la propagande.

Cette opération avait pour but, à travers une centralisation de l'activité coopérative et une consolidation de l'organisation sociale devant les professionnels, de garantir l'avenir des entreprises nationales. L'expansion de la Banque d'Épargne depuis 1930 et l'augmentation du capital coopératif en 1930 et 1932 prouvent le succès de cette stratégie.

The "Algemeen Christelijk Werkersverbond" and the Co-operations (1924-1935)

BY

J. VAN BOUCHAUTE

Summary

The Ligue Nationale des Travailleurs Chrétiens (LNTC) – in Dutch: Algemeen Christelijk Werkersverbond (ACW) –, founded in 1921 as a co-ordinating and political organisation of christian workers, had also the objective the moral and religious "uplifting" of the workers. In order to guarantee the autonomy and financial stability of the social-christian organisations, the Ligue followed a policy of restructuration of the co-operations, which in general were only small and run in a professional way.

The consumers co-operations in Limburg, which had already proved their success and their strength, served as a basis for the national co-operative organisation. The originality of the christian co-operation of Limburg lay in the distinction between the co-operative and the commercial activity. The latter was carried out within the framework of a purely commercial organisation, the Economie SA. The co-operative activity was restricted to the recruitment of the co-operators and to the propaganda in the framework of the social organisations of the movement (trade-union, health service etc). It too worked within a specific organisation: the SC Limburgse Coöperatie. It was this organisation model that the LNTC would adopt for the organisation of the national co-operation. On the one hand it was composed of a group of regional co-operative companies, brought together in the SC Coopération Ouvrière Belge, founded in 1924 under the direction of the LNTC; and on the other hand it grouped a number of commercial enterprises: in 1925 the Economie, changed into "Bien-Etre, Coopération Belge", the "Banque d'épargne des Ouvriers Chrétiens" SC

(1925), De Hoorn SA, which was a group of bakers (1928) and the Assurances Populaires SA (1929).

The Coopération Ouvrière Belge knew a remarkable evolution. In the beginning it had only a limited co-ordinating task, because the regional co-operative companies that had joined kept their own autonomy. In 1930 the Coopération Ouvrière succeeded in imposing itself as the leading authority over the regional companies. In this respect the transfer of the capital of the regional companies to the Coopération Ouvrière Belge was a very important element: the regional companies lost their financial autonomy and found themselves directly dependent upon the national management of the Coopération Ouvrière Belge. Thus the latter became an negotiating partner which was equivalent to the companies. One national team, under the direction of the secretary of the LNTC P.W. Segers, who was appointed deputy director of the Coopération Ouvrière Belge, took several measures to promote the expansion of the enterprises, in direct collaboration with the managers. The regional companies were even more oriented towards recruitment and propaganda.

The goal of this operation, next to the centralisation of the co-operative activities and the consolidation of the social organisation, was to guarantee the future of the national companies. The expansion of the Banque d'Epargne since 1930 and the rise of the co-operative capital in 1930 and 1932 prove the success of this strategy.

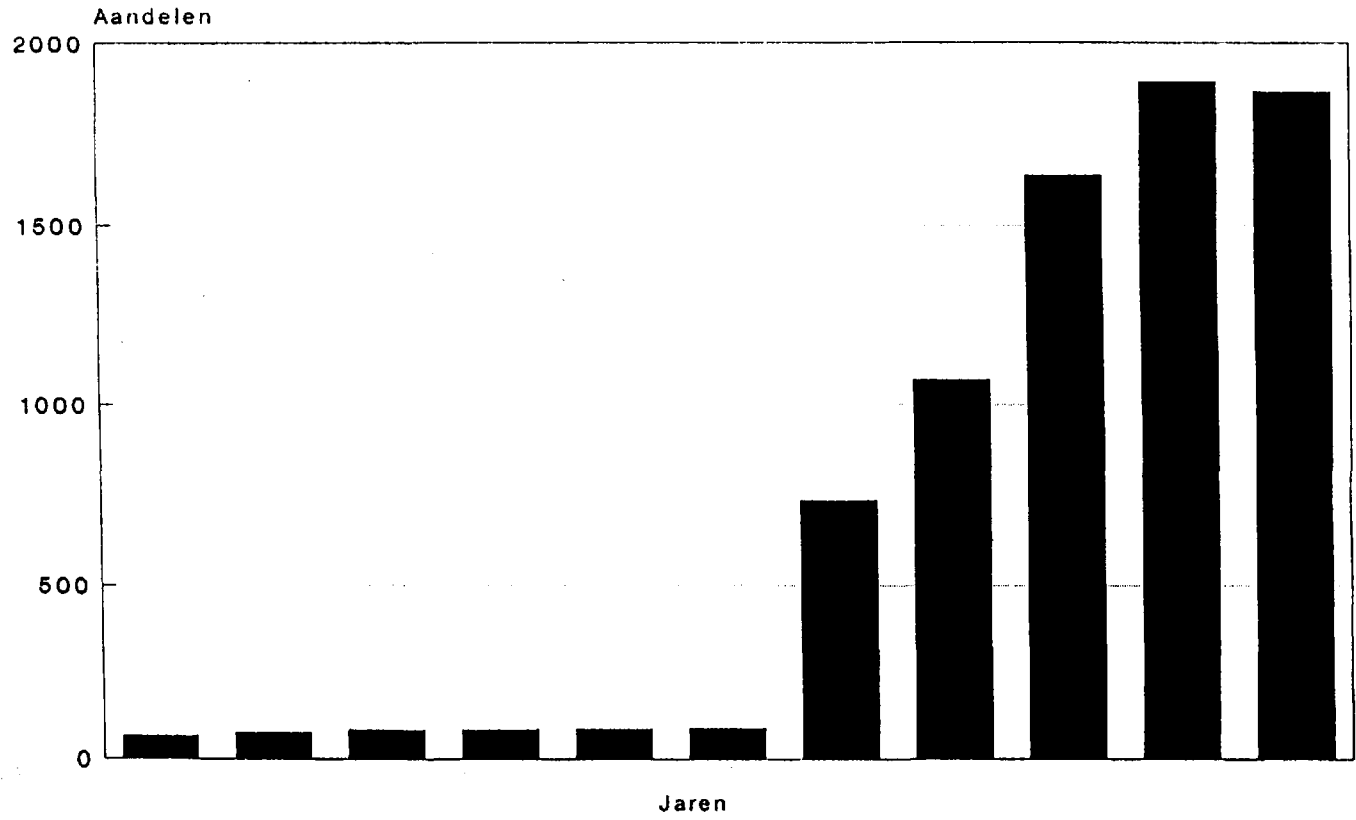
Bijlage 1. Balansen van de Belgische Arbeiderscoöperatie
(1925-1935)

ACTIEF	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1935 (30 juni)
Vaste activa										
Inrichtingskosten	1.365,26	1.092,26	819,26	546,26	273,26	1.365,26	-	-	-	-
Niet-volstort kapitaal	58.800	63.600	63.600	64.400	66.800	60.075	39.600	29.300	17.200	17.200
Spaarbank, rekening kapitaal	-	-	-	-	-	672.114,15	-	-	-	-
Participaties										
Welvaart NV	2.600.000	2.747.500	2.803.500	2.820.500	2.820.500	2.865.000	2.878.500	2.913.500	2.913.500	2.919.500
Spaarbank der Christelijke Werklieden CV	-	2.200	2.200	2.200	2.200	2.200	974.200	2.969.200	3.269.200	869.200
Le Bien-Etre du Pays Wallon SA	-	-	978.000	978.000	978.000	-	-	-	-	-
De Hoorn NV	-	-	85.000	-	-	-	-	-	-	-
Centrale Volksverzekering NV	-	-	-	-	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000	-
Vlottende activa										
Vorderingen op bedrijven	61.036,74	-	-	-	-	-	-	-	-	191.859,94
Lopende rekening Spaarbank	-	9.854,07	11.531,09	11.066,65	1.799,68	1.848,38	-	-	-	-
Overgangsrekeningen	14.040	31.940	64.065,5	80.562,25	94.460,01	95.555	123.796	141.392,5	189.620,8	224.350,22
Totaal van het actief	2.735.242	2.856.186,33	4.008.715,85	3.957.275,16	4.164.032,95	3.898.157,79	4.216.096	6.253.392,5	6.589.520,8	4.222.110,16

*Bijlage 2. Kapitalstructuur van de Belgische
Arbeiderscoöperatie (1924-1934)*

PASSIEF	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1935 (30 juni)
Eigen vermogen										
Kapitaal	71.000	77.000	77.000	78.000	81.000	733.000	1.070.000	1.638.000	1.891.000	2.036.000
Wettelijke reserve	-	52,83	102,53	148,33	195,38	248,68	901,18	3.387,68	6.407,68	10.190,58
Vreemd vermogen										
Termijnrekeningen gewestelijke coöperatieve maatschappijen	583.185,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Voorschotrekening Spaarbank	-	698.138,45	1.000.097,47	1.015.745,67	1.219.311,57	1.070.203,5	1.015.464,75	1.088.429,99	661.902,14	-
Deposito's op termijn	-	-	-	-	-	-	-	1.369.609,4	1.833.955,23	-
Voorlopige deposito's	-	-	-	-	-	-	-	10.717,6	17.931,07	-
Niet-voorstorte participaties										
Welvaan NV	2.080.000	2.080.000	2.080.000	2.080.000	2.080.000	2.080.000	2.080.000	2.080.000	2.080.000	2.080.000
Le Bien-Etre du Pays Walton SA	-	-	782.400	782.400	782.400	-	-	-	-	-
De Hoorn NV	-	-	68.000	-	-	-	-	-	-	-
Overgangrekeningen	-	-	179	40	60	1.655,26	90	2.860,15	22.666,5	17.018,5
Resultaten	1.056,5	994,55	916,85	941,16	1.066	13.050,35	49.730,07	60.387,68	75.658,18	78.901,08
Totaal van het passief	2.735.242	2.856.186,33	4.008.715,85	3.957.275,16	4.164.032,95	3.898.157,79	4.216.096	6.253.392,5	6.589.520,8	4.222.110,16

Bron : Balansen van de Belgische Arbeiderscoöperatie

Gewest. coöp. maatsch.											
Christelijk Coöperatief Verbond van het Arrondissement Antwerpen (Antwerpen)	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
Het Volksbelang (Mechelen)	1	1	1	1	1	1	1	79	99	99	99
Het Volk van Diest (Diest)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	-	-
Het Volk van Louven (Louven)	1	1	1	1	1	1	1	6	6	6	9
Limburgse Coöperatie (Hasselt)	23	23	23	23	23	23	225	294	499	606	563
Onze Winkel (Turnhout)	20	20	20	20	20	20	128	128	273	273	273
La Centrale Economique (Brussel)	-	10	10	10	10	10	52	52	52	52	52
Centrale Ouvrière Chrétienne de l'Arrondissement de Waremme (Waremme)	-	-	1	1	1	1	1	1	1	-	-
Coopérative du Brabant Wallon (Nivelles)	-	-	1	1	1	1	8	11	11	11	11
Wase Arbeiderscoöperatie (St-Niklaas)	-	-	4	4	4	4	14	29	29	48	48
L'Economie Populaire (Ciney)	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1
Coörd. Ouvrier Saint Joseph (Mouscron)	-	-	-	-	-	1	1	11	-	-	-
De Welvaart (Volksparkeas) (Ninove)	-	-	-	-	-	1	1	1	5	5	5
Patria (Verviers)	-	-	-	-	-	1	1	1	1	-	-
Antwerpse Arbeiderscoöperatie (Antwerpen)	-	-	-	-	-	-	35	35	35	35	35
Christelijk Cooperatief Verbond (Kortrijk)	-	-	-	-	-	-	25	51	119	182	182
Door het Volk, voor het Volk (Costende)	-	-	-	-	-	-	5	5	10	10	10
Epargne des Travailleurs											
Chrétiens du Centre (La Louvière) ¹	-	-	-	-	-	-	4	5	7	8	9
Gewestelijke Maatschappij Geraardsbergen - Ninove (Geraardsbergen)	-	-	-	-	-	-	8	8	10	12	15
Hand in Hand (Ieper)	-	-	-	-	-	-	5	12	50	59	59
Het Gildebrood (Roeselare)	-	-	-	-	-	-	9	9	36	36	36
La Syndicale (Couillet)	-	-	-	-	-	-	8	8	17	44	44
Ons Brood NV (Brugge)	-	-	-	-	-	-	100	100	100	100	100
Ons Eigen Brood NV (Izegem)	-	-	-	-	-	-	11	13	26	26	26
Patria (Nivelles)	-	-	-	-	-	-	13	15	15	15	19
Travail et Prévoyance (Liège)	-	-	-	-	-	-	55	165	190	212	212
Het Land van Dendermonde (Dendermonde)	-	-	-	-	-	-	-	5	5	5	5
Le Bien-Etre du Borinage (Mons)	-	-	-	-	-	-	-	3	6	7	9
Volkswelvaart (Gent)	-	-	-	-	-	-	-	6	8	11	14
Concordia (Tournai)	-	-	-	-	-	-	-	-	11	11	14
ACW-leiding	6	6	6	6	6	6	6	6	6	3	3
Totaal	61	71	77	77	78	81	733	1.070	1.638	1.891	1.862

¹ De naam van deze vennootschap wordt op 15 maart 1932 gewijzigd in 'Coopérative Ouvrière Chrétienne du Centre'.

*Bijlage 3. Bestuursleden van de Belgische Arbeiderscoöperatie
(1924-1935)*

Bestuurders

Colens Louis	1924-1935
De Schaetzen Georges	1924-1935
Fierens Edmond	1924-1935
Fayasse Cyprien	1930-1935
Segers P.W.	1930-1935

Voorzitter van de raad van bestuur

Slechts éénmaal werd iemand in die functie vermeld, nl. Georges de Schaetzen op 22 januari 1933.

Toezichters

De Ley Jozef	1924-?
Depoortere Edward	1924-1930
Van Dijck Paul	1924-?
Van Boeckel Jean	1930-1933
Behogne Oscar	1933-1935

Afgevaardigd bestuurder

De Schaetzen Georges	1924-1930
Segers P.W.	1930-1935

Directeur

Lambert Julien	1924-1930
Segers P.W.	1930-1935

Bron: BAC-archief 80, 131 en 139

**Bijlage 4. Gewestelijke coöperatieve maatschappijen
(1924-1935)**

VLAANDEREN

Prov. Antwerpen

Arr. Antwerpen Antwerpse Arbeiderscoöperatie CV
Christelijk Coöperatief Verbond van het Arrondissement
Antwerpen CV

Arr. Mechelen Het Volksbelang CV

Arr. Turnhout Onze Winkel CV, Volksspaarkas der Kempen NV

Prov. Limburg Limburgse Coöperatie CV

Prov. Oost-Vlaanderen

Arr. Aalst De Welvaart (Volksspaarkas) CV, Volkswelzijn CV

Arr. Dendermonde Het Land van Dendermonde CV

Arr. Eeklo -

Arr. Gent Volkswelvaart CV

Arr. Geraardsbergen Gewestelijke Maatschappij Geraards-bergen-Ninove CV

Arr. Ronse-Oudenaarde -

Arr. Sint-Niklaas Wase Arbeiderscoöperatie CV

Prov. West-Vlaanderen

Arr. Brugge Ons Brood NV

Arr. Ieper Hand in Hand CV

Arr. Kortrijk Cercle Ouvrier Saint-Joseph SC (Moeskroen), Christelijk
Coöperatief Verbond CV (Kortrijk)

Arr. Oostende Door het Volk, voor het Volk CV

Arr. Roeselare Het Gildebrood CV (Roeselare), Ons Eigen Brood NV
(Izegem)

Arr. Leuven Het Volk van Diest CV, Het Volk van Leuven CV,
Spaarvereniging der Sociale Werken CV

BRUSSEL La Centrale Economique SC

WALLONIE

Prov. Henegouwen

Arr. Charleroi	La Syndicale SC
Arr. Mons	Le Bien-Etre du Borinage SC
Arr. Soignies	Epargne des Travailleurs Chrétiens du Centre SC, in 1932 omgevormd tot Coopérative Ouvrière Chrétienne du Centre die ook voor het arr. Thuin instaat
Arr. Thuin	Coopérative Ouvrière Chrétienne du Centre
Arr. Tournai-Ath	Concordia SC

Prov. Luik

Arr. Huy	-
Arr. Liège	-
Arr. Verviers	Patria SC
Arr. Waremme	Centrale Ouvrière Chrétienne de l'Arrondissement de Waremme SC

Prov. Luxemburg

-

Prov. Namen

Arr. Dinant-Philippeville	-
Arr. Namur	-
Arr. Nivelles	Banque Ouvrière du Brabant Wallon SC, Coopérative du Brabant Wallon SC, Patria SC

**Bijlage 5. Documentatiefiches van de ACW-bedrijven
(1924-1935)**

In deze bijlage geven we enkele rudimentaire gegevens i.v.m. de bedrijven ressorterend onder de Belgische Arbeiderscoöperatie. De informatie loopt tot 1935, ook al bleven alle ACW-bedrijven daarna bestaan. De informatie steunt - behalve waar het anders aangeduid staat - op de akten van de handelsvennootschappen gepubliceerd in de bijlagen van het Belgisch Staatsblad.

**WELVAART, BELGISCHE COÖPERATIE,
VOORHEEN "L'ECONOMIE" (WELVAART) / BIEN-ETRE, COOPERATION
BELGE, ANCIENNEMENT "L'ECONOMIE" (BIEN-ETRE)
Hasselt 18.07.1925**

Kapitaal

Bedrag: 6.000.000fr.

Bedrag per aandeel: 500fr.

<i>Aandeelhouders</i>	18.07.1925	09.04.1935
1. Personen	505	161
2. Instellingen		
Belgische Arbeiderscoöperatie	5.200	5.839
Limburgse Coöperatie	295	-
Middenkredietkas van de Boerenbond	6.000	6.000
Totaal aantal aandelen	12.000	12.000

Bestuursleden

Bestuurders

Crahay Paul	1925-? ACW
De Schaetzen Georges	1925-? ACW
Gijsen Norbert	1925-? Boerenbond
Hayen Arthur	1925-? ACW
Jadoul Arthur	1925-? ACW
Parein Victor	1925-? Boerenbond
Romsée Joseph	1925-? Boerenbond
Ulens Robert	1925-? Boerenbond

Afgevaardigd bestuurders

De Schaetzen Georges 1925-?
Hayen Arthur 1925-?
Parein Victor 1925-?

Directeur

Zimmerman Edmond 1925-?

Sociale winst

Berekening en verdeling

Zowel het ACW als de Boerenbond maakten aanspraak op sociale winst. Het totale bedrag aan sociale winst (voor arbeiders en boeren samen) werd berekend op basis van de omzet van Welvaart. Het percentage schommelde van jaar tot jaar.

De verdeling tussen het ACW en de Boerenbond gebeurde op basis van de aankopen van de arbeiders en boeren in de Welvaartwinkels.

De sociale winst van het ACW werd vervolgens verdeeld tussen het Nationaal Secretariaat en de gewestelijke werkersverbonden. De algemene vergadering van de Belgische Arbeiderscoöperatie legde de verdeelsleutel vast.

De sociale winst voor de verschillende gewestelijke werkersverbonden stond in verhouding tot het zakencijfer van de Welvaartwinkels in hun district.

Cijfergegevens 1925-1934

	<i>Boerenbond</i>	<i>ACW</i>			<i>Totaal</i>
		<i>Nationaal</i>	<i>Gewestelijk</i>	<i>Totaal</i>	
1925 (31.12)	12.309,19	-	110.783,6	110.783,65	123.092,84
1926 (31.12)	49.793	31.535,5	283.819,46	315.354,96	365.147,96
1927 (31.10)	63.870	29.903	269.128	299.031	362.901
1928 (31.10)	94.272,3	39.280,65	357.449,05	396.729,7	491.002
1929 (31.10)	130.637,62	104.510,14	418.040,37	522.550,51	653.188,13
1930 (31.10)	133.397,78	147.317,56	589.270,22	736.587,78	869.985,56
1931 (31.10)	134.986,62	161.750,73	647.241,47	808.992,2	943.978,82

1932 (31.10)	129.157,68	166.839,83	667.466,35	834.306,18	963.463,86
1933 (31.10)	131.366	188.689,3	754.757,2	943.446,5	1.074.812,5
1934 (31.10)	140.196,34	221.198,66	884.794,65	1.105.993,31	1.246.189,6 5

Bron: Algemene vergaderingen van de Belgische Arbeiderscoöperatie

BELGISCHE ARBEIDERSBANK CV /
BANQUE OUVRIERE DE BELGIQUE SC
 Brussel 09.12.1925
Naam gewijzigd in
SPAARBANK DER CHRISTELIJKE WERKLIEDEN /
BANQUE D'EPARGNE DES OUVRIERS CHRETIENS
 17.03.1926

Kapitaal

Bedrag per aandeel: 100fr. (B-aandelen) of 1.000fr. (A-aandelen)

Aandeelhouders A-aandelen

	Personen	Instellingen		Totaal aantal aandelen
		<i>Belgische Arbeiderscoöperatie¹</i>	<i>Gewestelijke coöperatieve maatschappijen</i>	
1925	14	-	7	21
1926	14	-	257	271
1927	14	-	66	80
1928	14	-	68	82
1929	14	-	69	83
1930	14	921,5	69	1.004,5
1931	14	972	19	1.005
1932	14	2.967	19	3.000

1933	14	3.267	19	3.300
1934	14	3.267	19	3.300

1 De Belgische Arbeiderscoöperatie beschikken de hele periode door ook over 22 B-aandelen.

Bestuursleden

Bestuurders

Bodart Jean	1925-1935
De Ley Jozef	1925-1932
De Schaetzen Georges	1925-1935
Fierens Edmond	1925-1935
Moyersoën Romain	1925-1935
Van Overbergh Cyrille	1925-1935
Verwilghen Alfons	1925-1933
Depresseux Félix	1927-1935
Van Boeckel Jean	1930
Segers P.W.	1933-1935
Kayaerts Jan	1935
Van Buggenhout Jaak	1935

Voorzitter van de raad van bestuur

Verwilghen Alfons	1925-1933
-------------------	-----------

Bestuurscomiteit

Het eind 1929 opgerichte "bestuurscomiteit" van de Spaarbank bracht maandelijks een aantal bestuurders samen met het kader van de bank met het doel het dagelijks bestuur van dichtbij te volgen. Monseigneur Broeckx volgde ook de vergaderingen.

Directeur

Van Kerckhoven Jozef	1927-1930
Van Boeckel Jean	1930-1933

Sociale winst

Berekening en verdeling

De Spaarbank betaalde tot 1932 aan de gewestelijke werkersverbonden één procent sociale winst op de gedurende een vol jaar gedeponeerde gelden verminderd met de kredieten aan sociale organisaties in dat gewest. In 1933 werd dit percentage verlaagd tot 0,4%.

Volgens de gegevens waarover wij beschikken kreeg het Nationaal Secretariaat van het ACW enkel in 1926, 1928 en 1932 een vergoeding. Dit bedrag was voor 1932 gelijk aan één tiende van de sociale winst voor de gewesten. Voor de andere jaren is de berekeningswijze ons onbekend.

Cijfergegevens 1926-1933¹

	<i>Nationaal</i>	<i>Gewestelijk</i>	<i>Totaal</i>
1926	5.371,67	29.998 ²	35.369,67
1927	?	?	84.250
1928	35.425,3	125.015,45	160.440,75
1929	-	85.248,47	85.248,47
1930	-	131.678	131.678
1931	-	346.677,75	346.677,65
1932	41.590,25	415.902,4	457.492,65
1933	-	174.257,72	174.247,72

1 Er werd geen jaarrekening opgemaakt voor 1934. Het boekjaar werd met 6 maanden verlengd tot 30 juni 1935. Op 30 juni 1935 was de Spaarbank haar functie van spaarinstelling verloren door de omvorming tot een liquidatiemaatschappij, de Auxiliaire Maatschappij voor Deelnamen. Daarom namen we geen gegevens op m.b.t. 1935.

2 Hierbij hoorde ook een som van 509fr. voor het ACV.

Bron: Resultatenrekeningen van de Spaarbank; algemene raad van de Belgische Arbeiderscoöperatie van 10 maart 1927; ACW-congres 1931, p.93.

LE BIEN ETRE DU PAYS WALLON SA
Liège 13.06.1927

Vanaf 1930 ressorterend onder Welvaart

Kapitaal

Bedrag

13.06.1927: 1.000.000fr.

07.11.1929: 1.400.000fr.

Bedrag per aandeel: 500fr.

<i>Aandeelhouders</i>	13.06.1927	07.11.1929	22.03.1932
1. Personen	44	844 ¹	44
2. Instellingen			
Belgische Arbeiderscoöperatie ²	1.956	1.956	-
Welvaart	-	-	2.756
Totaal aantal aandelen	2.000	2.800	2.800

1 De vereffenaars van de coöperatieve vennootschappen Groupement Fédéral (Liège) en Centrale Ouvrière Chrétienne (Huy) kregen in ruil voor het overdragen van hun middelen aan Le Bien-Etre du Pays Wallon respectievelijk 750 en 50 aandelen.

2 De Belgische Arbeiderscoöperatie stond in de loop van 1930 zijn aandelen af aan Welvaart.

Bestuursleden

Bestuurders

Bastyns Louis	1927-?
Borgnet Paul	1927-?
David Pierre	1927-?
De Liedekerke de Pailhe Pierre	1927-?
De Schaetzen Georges	1927-?
De Schaetzen Oscar	1927-?
Laloux Georges	1927-?

Voorzitter van de raad van bestuur

Borgnet Paul 1927-?

Afgevaardigd bestuurder

De Schaetzen Oscar 1927-?

Sociale winst

We vonden geen informatie over door Le Bien-Etre du Pays Wallon uitbetaalde sociale winsten. Gezien Welvaart de eigenlijke leiding over de Waalse coöperatieve winkels bezat, is het niet onwaarschijnlijk dat zij de vergoedingen uitbetaalde.

*DE HOORN NV
Antwerpen 13.08.1927*

Vanaf 1928 ressorterend onder Welvaart

Kapitaal

Bedrag

13.08.1927: 100.000fr.
29.09.1928: 1.000.000fr.

Bedrag per aandeel: 500fr.

<i>Aandehouders</i>	13.08.1927	29.09.1928
Antwerpse Volkspaarkas	20	20
Belgische Arbeiderscoöperatie ¹	170	-
Bij De Hoorn aangesloten bakkerijen	10	10
Welvaart	-	1.970
Totaal aantal aandelen	200	2.000

¹ De aandelen van de Belgische Arbeiderscoöperatie werden in juli 1928 door Welvaart overgenomen.

Bestuursleden

Bestuurders

De Schaetzen Georges	1927-1935
Fierens Edmond	1927-1935
Van Dijk Paul	1927-1935

Directeur

Baets	?-?
-------	-----

Sociale winst

De bij De Hoom aangesloten bakkerijen wendden drie vierden van hun winst aan ofwel voor investeringen ofwel voor subsidies aan plaatselijke en/of gewestelijke sociale werken. Het resterende vierde deel ging naar De Hoom die 2,5% doorstortte naar het Nationaal Secretariaat van het ACW, soms verhoogd met een forfaitair bedrag. Bron: KwantenGodfried, Welstand, p.101.

CENTRALE VOLKSVERZEKERING NV
Brussel 18.12.1929

Naam gewijzigd in 1932 in de volksverzekering

Kapitaal

Bedrag: 2.000.000fr.

Bedrag per aandeel: 100fr. of 1.000fr.

Aantal aandelen: 2.000 van 100fr. en 1.800 van 1.000fr.

<i>Aandeelhouders</i>	18.12.1929	
	100 fr	1.000 fr
1. Personen	-	96
2. Instellingen		
Belgische Arbeiderscoöperatie	2.000	-
Spaarinstellingen	-	1.704
Totaal aantal aandelen	2.000	1.800

Bestuursleden

Bestuurders

Basyn Jacques	1929-?
Behogne Oscar	1929-?
Declercq Jozef	1929-?
De Lalieux de la Rocq Berthe	1929-?
De Schaetzen Georges	1929-?
De Wael Jean	1929-?
Duchatel Henri	1929-?
Moyersoen Ludovic	1929-?
Rijffranck Jacques	1929-?
Rubbens Edmond	1929-?

Van Boeckel Jean 1929-?

Voorzitter van de raad van bestuur

De Schaetzen Georges 1929-1935

Directeur

Mertens Hendrik 1929-1935

Sociale winst

De Centrale Volksverzekering bood bij de start drie produkten aan: de brandverzekering, de volkslevensverzekering en de levensverzekering groot vak. De ACW-gewesten kregen een vergoeding op de brandpolissen (5% op de premie) en op de levensverzekering groot vak (berekingswijze onbekend). Vermoedelijk werd aan het Nationaal Secretariaat van het ACW geen sociale winst verstrekt. De Centrale Volksverzekering maakte immers in het begin slechts weinig winst. Bron: ACW-congres 1930, pp.85-86.